

**T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Coğrafya Anabilim Dalı**

Yüksek Lisans Tezi

**GELİBOLU’NUN ŞEHİRSEL
FONKSİYONLARI**

Hakan BARBAK

2501971143

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Nazmiye ÖZGÜÇ**

İstanbul, 2007

ÖZ

Kırsal alanlarda yer alan yerleşmeler çeşitli fonksiyonlar sonucu şehirselleşmiş özellikler kazanmıştır. Ana ulaşım yolları üzerinde bulunması, askeri fonksiyonların gelmesi, tarımdaki modernleşme, sağlık, eğitim, endüstri gibi faktörlerin ortaya çıkması bu yerleşmelerin nüfuslanmalarını ve şehirselleşmiş özellikler kazanmalarını sağlamıştır.

Gelibolu gibi kentlerimizde yerleşmenin oluşumunda, tarım ve ulaşım özelliği ana faktör olmuştur. Bunu diğer faktörler, ticaret ve idari fonksiyonlar desteklemiştir. Gelibolu’da tarımsal kökenli ürünlere dayalı olarak ekonomik ve sosyal yaşam birlikte değişmiştir.

ABSTRACT

Settling down in the rural area, have obtained urban specifications resulting of some functions. The fact of being on the main transportation ways, the existence of military functions, the modernization in the agriculture, the factors as health, education and industry have provided the increase of population and gaining urban specifications.

In our cities as well as Gelibolu the main factors of the localisations are the agriculture and the transportation. The other factors as trade and administration have contributed to them. The economical and social life in Gelibolu have been changed in accordance to the products of agriculture.

ÖNSÖZ

Tezimde Gelibolu şehrinin şehrsel fonksiyonları üzerinde durmaya çalıştım.

Tezin ilk bölümünde, Gelibolu şehrinin genel özelliklerinden (konum ve doğal özellikler,) bahsedilirken, şehrin tarihi özelliklerine de değinilmiştir.

İkinci bölümde, şehrin nüfus yapısı ve yerleşme özellikleri hakkında bilgi verilmiş, geçmişten günümüze nüfus yapısında meydana gelen gelişmeler anlatılmış ve nüfusun şehrsel mekândaki dağılışı hakkında bilgi verilmiştir. Diğer yandan ise yerleşmenin tarihsel ve mekânsal gelişimi ile arazinin fonksiyon sahalarına göre dağılışıdan bahsedilmiştir.

Üçüncü bölümde ise şehrin fonksiyonları üzerinde durulmuş ve şehrsel fonksiyonlar bölümlere ayrılarak anlatılmıştır.

Sonuç ve öneriler bölümünde ise, Gelibolu da şehrsel gelişimin ve fonksiyonların genel bir değerlendirilmesi yapılmıştır.

Gelibolu hakkında son yıllarda hazırlanmış güzel bir çalışma olduğuna inandığım bu tezin hazırlanmasında büyük emeği olan Hocam Sayın Prof. Dr. Nazmiye ÖZGÜÇ'e teşekkür ederim. Ayrıca bu tezi hazırlamamda bana yardımcı olan, beni yönlendiren Sayın Hocam Doç. Dr. Ayşe Nur TİMOR'a ve Gelibolu'da yaptığım inceleme ve çalışmalar sırasında yardımlarını esirgemeyen belediye ve kamu kurum yetkililerine de teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZ (ABSTRACT)	III
ÖNSÖZ	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
TABLolar.....	VII
GRAFİKLER.....	VII
HARİTALAR.....	VII
FOTOĞRAFLAR.....	VIII

GİRİŞ	1
--------------------	---

I. GELİBOLU'NUN GENEL ÖZELLİKLERİ	2
--	---

A. KONUM VE DOĞAL ÖZELLİKLER.....	2
-----------------------------------	---

1. Konum.....	2
---------------	---

2. Doğal Özellikler.....	3
--------------------------	---

B. KURULUŞ VE TARİHSEL GELİŞME.....	5
-------------------------------------	---

II. GELİBOLU'DA NÜFUS VE YERLEŞME	7
--	---

A. NÜFUS.....	7
---------------	---

1. Nüfusun Geçmişteki Yapısı ve Özellikleri.....	7
--	---

2. Nüfusun Günümüzdeki Yapısı.....	12
------------------------------------	----

3. Nüfusun Sosyal ve Kültürel Özellikleri.....	15
--	----

B. YERLEŞME.....	21
------------------	----

1. Tarihsel ve Mekansal Gelişme.....	21
--------------------------------------	----

2. Arazi Kullanımı.....	29
-------------------------	----

III. ŞEHİRSEL FONKSİYONLAR.....	36
A. YÖNETİM FONKSİYONU.....	36
B. EĞİTİM VE KÜLTÜR FONKSİYONU.....	42
C. SAĞLIK FONKSİYONU.....	45
D. ULAŞIM FONKSİYONU.....	46
E. TİCARET FONKSİYONU.....	49
F. TURİZM FONKSİYONU.....	52
G. SANAYİ FONKSİYONU.....	57
H. TARIM FONKSİYONU.....	59
 SONUÇ VE ÖNERİLER.....	 64
 KAYNAKÇA.....	 68

TABLÖLAR

Tablo 1: Gelibolu’da Nüfusun Yıllara Göre Dağılımı	12
Tablo 2: Gelibolu’da Nüfusun Mahallelere Göre Dağılımı	14
Tablo 3: Gelibolu’da Cinsiyete Göre Okuryazarlık Durumu	15
Tablo 4: Gelibolu’nun Cinsiyete Göre Eğitim Durumu	15
Tablo 5: Gelibolu’nun önemli merkezlere olan uzaklıkları	47
Tablo 6: Gelibolu’da İşyerlerinin Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı	51
Tablo 7: Gelibolu’da Başlıca Tarımsal Sanayi Kuruluşları	58
Tablo 8: Gelibolu’da Balık Üretimi, Cins ve Miktarları	62

GRAFİKLER

Grafik 1: Çanakkale İli ve İlçelerinin Nüfus Artış Hızı (1990-2000)	13
Grafik 2: Gelibolu’nun İşgücü Durumu.....	17
Grafik 3: Gelibolu’da Faal Nüfusun Ekonomik Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı..	19

HARİTALAR

Harita 1: Gelibolu Şehrinin Lokasyonu	2
Harita 2: Gelibolu’nun Mahalleleri	26
Harita 3: Gelibolu’nun Mahalle Nüfusları	27
Harita 4: Gelibolu Şehiriçi Arazi Kullanımı	35
Harita 5: Gelibolu İlçesi İdari Haritası	41
Harita 6: Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı	56

FOTOĞRAFLAR

Foto 1: 19.Yüzyılda Gelibolu	9
Foto 2: Gelibolu Eski Liman	21
Foto 3: Eski İç Liman Ve Gümrük Binası	22
Foto 4: Günümüz de Liman ve Çevresindeki Yapı Yoğunluğu	23
Foto 5: Gelibolu Şehir Merkezi.....	24
Foto 6: Camii Kebir (Büyük Cami)	25
Foto 7: Kayalıklar, Fener Altı Ve Hamzakoy'u İçine Alan Kıyı Dokusu	30
Foto 8: Şehir Çöplüğü	38
Foto 9: Eski Cumhuriyet İlkokulu.....	42
Foto 10: Feribot İskelesi	48
Foto 11: Trafiğin Yoğun Olduğu Çarşı Caddesi	49
Foto 12: Hamzakoy'dan Bir Görünüm	53
Foto 13: Küçük Sanayi Sitesi	57

GİRİŞ

Şehirleşme olgusu, ülkemizde 1950’li yıllara kadar, daha önce büyük şehirleri kapsarken, bu yıllardan sonra nüfusu 10.000’i geçen yerleşmeleri de içine almaya başlamıştır. Şehirleşmenin sadece büyük şehirlerle sınırlı olmadığı, nüfusu 10.000’i geçen yerleşmelerin de hızlı nüfuslanma sonucu fonksiyonlarını değiştirerek bu kategoriye dahil oldukları görülmektedir.

Hızlı nüfus artışı geliştirmekte olan ülkelerin kalkınmalarına nasıl bir engel teşkil ediyorsa, hızlı ve plansız şehirleşme de aynı ölçüde geliştirmekte olan ülkeler için sorun teşkil edecektir. Hızlı kentleşme sonucu oluşan çarpık yerleşmeler ve plansız gelişimlerin meydana getireceği sorunların ileride düzeltilmesi, oldukça zor ve zaman almaktadır. Bunun en somut örneklerini ülkemizin en büyük metropollerini olan İstanbul, Ankara, İzmir’de görmekteyiz. Türkiye’de şehirleşmenin başladığı 1950’lerden günümüze metropolleşme sürecine giren bu kentler, Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren artan şehirselle fonksiyonları ile sosyal ve ekonomik değişimlere uğramış, yoğun bir göç olayına bağlı olarak hızlı bir yapılaşmayla karşı karşıya kalmış, bu netice bugün bu kentleri içinden çıkılmaz bir duruma getirmiştir.

Şehirleşme günümüzde hızla artan bir olgudur. Ülkemizde, şehirleşmeyi arttıran nedenlerin başında hızlı nüfus artışı gelmektedir. Nüfusun artmasıyla başlayan kırdan kente göç, tüm hızıyla devam etmektedir ve daha uzun bir sürede devam edecek gibidir.

“Bugün, sürekli artan hızlı şehirleşme olayını iki temel özellik açısından ele alabiliriz. Bunlardan birincisi var olan şehirlerin daha fazla nüfuslanarak birer metropoliten özellik kazanmaları; ikincisi ise küçük yerleşmelerin nüfuslanarak nüfuslarının 10.000’in üzerine çıkması ve şehir grubuna katılmalarıdır” (Tümer, 1973).

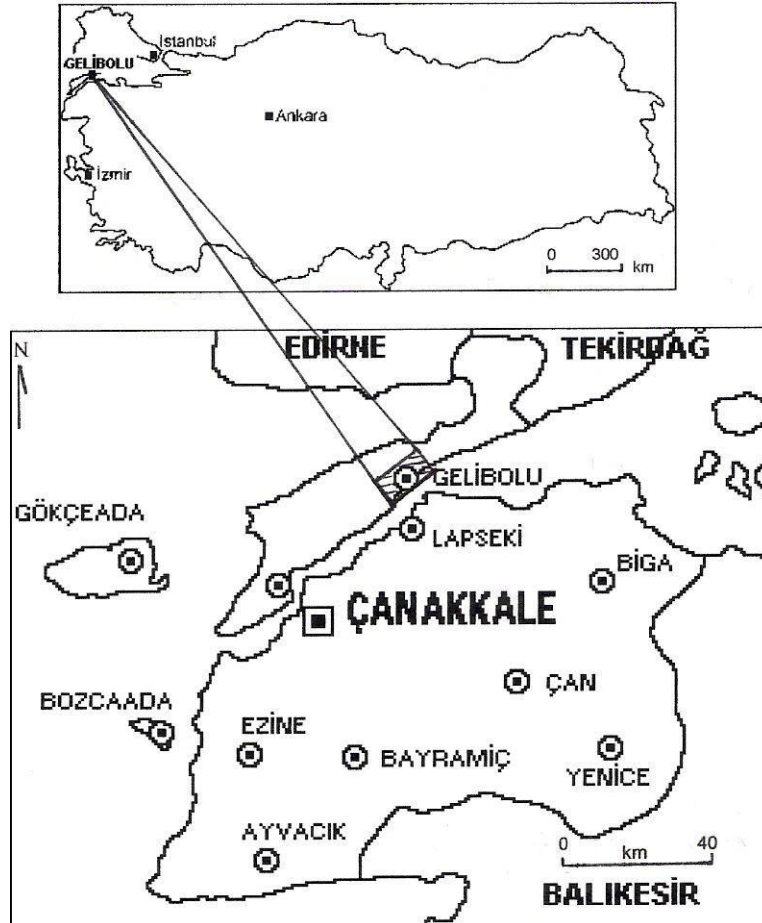
Bu düşünceden hareketle araştırma sahası olan Gelibolu, şehirleşme olayının ikinci görüşüne iyi bir örnek teşkil etmektedir.

I. GELİBOLU'NUN GENEL ÖZELLİKLERİ

A. KONUM VE DOĞAL ÖZELLİKLER

1. Konum

Gelibolu, kendi adı ile anılan yarımada üzerinde, Marmara Bölgesinin Güney Marmara bölümünde kurulmuş Çanakkale İli'ne bağlı bir ilçedir. Türkiye'nin kuzeybatısında yer alan Gelibolu yarımadasının kuzeydoğu kıyısında kalan şehir, Çanakkale boğazının Marmara Denizine açıldığı noktada yer alır.

Harita 1: Gelibolu Şehrinin Lokasyonu

Kuzeydoğu'da Tekirdağ İli'nin Şarköy ve Malkara, kuzeybatıda Edirne İli'nin Keşan ve güneyde Eceabat ilçeleriyle komşu olan Gelibolu'nun, Marmara

Denizi'nde, Çanakkale Boğazı'nda ve Ege Denizi'nin Saros Körfezi'nde kıyıları bulunmaktadır. Kıyılarında doğal limanlar, körfez ve plajlar vardır¹. Yüzölçümü 806km²dir.

Coğrafi konumu nedeniyle Gelibolu, tarihsel süreçte birçok milletin, yerleşmek, savaşmak, ticaret yapmak amacıyla uğrak noktası olmuş önemli bir merkezdir.

Gelibolu bugünkü mekânsal gelişimini; Asya ile Avrupa arasında bir köprü oluşuna, korunaklı bir limana sahip olmasına ve boğazdan Marmara'ya geçişte önemli bir deniz üssü olmasına borçludur.

2. Doğal Özellikler

“Kuzeybatıda Saros körfezi, kuzeydoğuda Çanakkale Boğazı ile sınırlanmış olan Gelibolu yarımadası, NE-SW yönünde uzanır. Alçak tepe ve platolardan ibaret olan yarımada yapı bakımından farklı iki görünüşe sahiptir. Yarımadanın kuzeybatısı Oligosen ve Miosen'e ait kalker ve marnlardan, güneydoğusu ise Neojen'e ait kum, kil, marn ve gre gibi gevşek oluşumlardan meydana gelir”(Güngördü, 1999: 37).

Gelibolu ve çevresinin jeolojik yapısı 1.Zaman'da oluşmuş killi şist ve mermerleri; 2. Zaman'da oluşmuş mermerleşmiş kalker, kil, taş ve şistleri; 3. Zaman'da oluşmuş taş, kum ve marnları; 4. zamanda oluşmuş alüvyonlar ve volkanik kütleleri içermektedir. Yani 1. Zaman oluşumları yerleşilebilirlik için en uygun özellikleri göstermektedir. (Gelibolu Jeolojik Etüt Ön Raporu; 1999).

En yüksek yeri 725 m ile Gelibolu-Keşan arasındaki Korudağ'dadır. Mürefte üzerinden uzanan Ganos dağları batıda iki kola ayrılır. Bu kollardan biri Saroz körfezi kuzeyini takip ederek Meriç nehri ağzına varır, diğeri de Saroz körfezine bakan sahilleri takip ederek Seddülbahir'e kadar uzanır.

¹ Yurt Ans."Gelibolu" maddesi, 3.Cilt, İstanbul,1981,s:1887

Gelibolu dar bir yarımadaının uzantısında bulunduğundan ve hafif engebeli bir araziden oluştuğu için önemli ovalara sahip değildir.

Kıyılarının uzunluğu 100 km'nin biraz üzerindedir. Yarımadayı Çanakkale Boğazı ile Ege'nin bir uzantısı olan Saroz körfezini çevreler. Şehrin deniz kıyıları Marmara denizinin, ilçenin Saros kıyıları ise Ege denizinin özelliklerini taşır. Yarımadaının en dar yeri 5 km olup Gelibolu-Bolayır arasındadır. Gerek Saros, gerekse Çanakkale boğazında birçok doğal limanlar ve plajlar bulunmaktadır.

Marmara Denizi, Gelibolu'nun doğal çevresinin en belirgin zenginliklerindendir. Deniz varlığı özellikle sahil kesimlerindeki yerleşim merkezlerini önemli ölçüde canlandırmakta, bu yörelerin iklimini de etkileyerek, kış mevsiminin kıyı bölgelerde yüksek kesimlere nazaran daha ılık geçmesine neden olmaktadır.

Gelibolu'da Akdeniz ve Karadeniz geçiş iklimi hüküm sürmektedir. Gelibolu, bu iklimin Trakya ile Ege arasında bir geçiş yeridir. Gelibolu yine de kuzey ikliminin sert etkileri arasında kalmaktadır. Yaz ayları az yağmurlu, kışları soğuk hava akımlarının etkisi altındadır. Yağışlar genellikle bahar ve kış aylarında olmaktadır. Hava akımlarının çokluğundan ilkbahar kısa sürmektedir. Kışın kuzeyden gelen sert hava iklimini yaşayan Gelibolu, yaz ve sonbaharda Akdeniz iklimi özelliği taşır.

Turizm sezonunda iklim mutedil olup, deniz suyu sıcaklığı temmuz ve ağustos aylarında maksimum seviyeye çıkmaktadır. Günlük hava sıcaklıkları ise yaz sezonunda maksimum 35 derece ve minimum 25 derece olup, soğuk ay ortalaması 6 derecedir.

Hâkim rüzgârlar kuzey rüzgârları olup, güney rüzgârları da zaman zaman etkili olmaktadır. Şehir kış aylarında sert esen poyraz rüzgârının tesiri altındadır.

“Gelibolu yarımadası Trakya'da ormanların en geniş ölçüde tahrip edildiği sahalardan biridir. Bunun neticesinde sahayı hemen tamamen maki formasyonu kaplamış ve ormanlar 200-300 m yüksekliğindeki tepelere ve ziraate elverişsiz eğimli yamaçlara inhisar etmiştir”(Dönmez, 1990: 198-199).

Gelibolu’da bitki örtüsü kızıl çam, zeytin ağaçları, meşe fundalıkları, palamut ve ahlat ağaçlarından oluşur. Yüksek kesimlerden başlayan kızılçam ormanları kıyıya kadar iner. Cumalı dere ve Kavak altı deresi arasındaki tepelik saha bu ormanların görüldüğü yerlerden biridir. Bu sahalardan bir diğeri Pazarlı köyü sırtlarıdır. Karainnebeyli köyü’nün doğusunda yer alan Eşekçi dağının (305 m.) doğu ve güney yüzünde yaygın olarak kızılçam ormanları görülürken, bu ormanlar dağın kuzey ve batı yüzünde yerlerini meşelere bırakır. Eceabat’a doğru ise kıyı boyunca zeytin ağaçlarının yaygın olduğu görülür.

B. KURULUŞ VE TARİHSEL GELİŞME

Kuruluşu M.Ö. 12 yy’a dayanan Gelibolu, kendi adını verdiği yarımada üzerinde; Çanakkale Boğazı’nın Marmara’ya açılan bölümünde kurulmuş, adı tarihe malolmuş şirin bir şehirdir.

Gelibolu Asya ile Avrupa’yı birbirine bağlayan boğazın Trakya yakasında ve bir geçit yolu üzerinde bulunuşu nedeniyle daima tarihi olaylarla karşılaşmış, istilalar nedeniyle birçok kez el değiştirmiştir.

Şehrin kimler tarafından ve ne zaman kurulduğu bilinmemekle birlikte, Truva şehri kadar eski olduğu düşünülmektedir. Fakat Hitit, Trak ve Frikya’lılar zamanında da adı hakkında bir bilgiye rastlanmamaktadır.

Yunan kolonizasyonu öncesinde Critote adını taşıyan şehir, kolonizasyon hareketleri sırasında Kallipolis adını almıştır. Gelibolu adının Kallipolis sözcüğünden değil Gallipolis kelimesinden türediği düşünülmektedir. Gallipoli adı Gallerin şehri anlamına gelmekte ve Romalıların Galler diye adlandırdıkları Fransa, Belçika, İsviçre ve Ren kıyılarını kapsayan Galya bölgesinde yerleşen savaşçı kavimden türemektedir.

Galler halkı M.Ö. 281 yılında Trakya Kralı Lysimahos’un ölmesiyle doğan boşluktan yararlanarak Çanakkale ve İstanbul Boğazı’na gelir ve bir kısmı Gelibolu’ya yerleşirken bir kısmı da Anadolu’ya geçer. Osmanlı döneminde adı Gelibolu olur. Bu adın Yelibol, Gülübol ve Geliribol sözcüklerinden geldiği de

düşünülmektedir. (Gelibolu Kaymakamlığı,2005 Brifing Dosyası, Gelibolu Planlama Projesi,2003)

Bundan sonra Gelibolu, Osmanlı tarihinde bir yandan Rumeli'ye geçişlerde bir üs olmak, diğer yandan da Osmanlı denizciliğinin beşiği halinde gelişmek yönleriyle büyük önem kazandı. Özellikle Yıldırım Bayezid buraya oldukça önem verdi²

İstanbul'un fethine kadar önemli bir askeri deniz üssü olma özelliğini koruyan Gelibolu Fatih Sultan Mehmed döneminde esaslı bir şekilde tahkim edildi.³

İstanbul'un fethedilmesinden sonra Kadirga limanının tersane olarak kullanılması ve ardından Yavuz Sultan Selim zamanında Haliç'te yeni bir tersanenin vücuda getirilmesinin (1515), Gelibolu'nun gelişmesine menfi tesir ettiği görülmektedir. Gelibolu tersanesindeki gemi inşa faaliyetleri azaldığı gibi şehir donanma üssü özelliğini de kaybetmiştir. Bununla beraber donanmanın önemli merkezlerinden biri olma özelliğini devam ettirmişti⁴.

Uzun yıllar siyasi mahkûmlar için bir sürgün yeri olarak da kullanılan Gelibolu, 1854'de müttefik olarak, 1918' de ise istilacı olarak İngiliz ve Fransız askerlerinin işgaline uğradı⁵.

Asıl büyük tehlike Çanakkale muharebeleri sırasında meydana geldi. Müttefik kuvvetlerin çıkarma harekâtı esnasında bombalandı ve yer yer tahribata uğradı Bunun ardından 4 Ağustos 1920'de Yunanlılar tarafından işgal edildiyse de 3 Ekim 1922'de terk edildi. Cumhuriyet dönemi başlarında vilayet merkezi oldu (1923). Bu durum 1926 yılında 877 sayılı kanunla ilçe merkezi haline dönüştürülmesine kadar sürdü⁶.

² Osmanlı Şehirleri Ans. , "Gelibolu" maddesi, Milliyet Yayınları, İstanbul 1985, s:133

³ Feridun Emecan, T.D.V. İslam Ans. , "Gelibolu" maddesi, 14.Cilt, İstanbul, 1988 s:1

⁴ İbrahim Sezgin, "XV ve XVI Asırlarda Gelibolu Kazasının Sosyal ve Ekonomik Tarihi", Doktora Tezi, İstanbul 1998, s:11

⁵ Osmanlı Şehirleri Ans. , a.g.mad. , Milliyet yayınları, İst. 1985, sf. 134.

⁶ Feridun Emecan, T.D.V. İslam Ans. a.g.mad. , 14.Cilt, İstanbul,1988 s: 2

II. GELİBOLU'DA NÜFUS VE YERLEŞME

A. NÜFUS

Gelibolu, coğrafi konumu nedeniyle tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Dolayısıyla bu tarihsel süreçte Gelibolu, göç hareketlerine, savaflara, iktisadi faaliyetlere, kültür etkileşimlerine tanıklık etmiş önemli bir şehirdir.

“Yeryüzünde insanların ne şekilde dağıldıkları konusu beşeri coğrafyanın en temel ve önemli yanlarından birisini oluşturmaktadır. Bir yerden diğerine olan nüfus farklılıkları o yerlerin özellikleri ve içinde yaşayan insanların hayat tarzları hakkında çok şey anlatır. Nüfus dağılışı hakkındaki bilgiler, aynı zamanda da, dünyanın insan tarafından kullanılışıyla ilgili çok çeşitliliği de dile getirirler” (Tümertekin – Özgüç, 1998).

Yukarıda da ifade edildiği gibi insanlar nüfus artışına paralel olarak yeryüzünün çeşitli yerlerine dağılmış, medeniyetler kurmuş ve böylece insan ve uygarlıklar geliştikçe çevrede farklı görümler kazanmaya başlamıştır. Şehirlerin oluşması bunun günümüzde en belirgin örneğidir. Nüfus özelliklerini inceleyeceğimiz Gelibolu'da bu süreci yaşamış şehirlerden birisidir.

1. Nüfusun Geçmişteki Yapısı ve Özellikleri

Gelibolu'nun nüfusu hakkında en ayrıntılı bilgiler, XV ve XVI. Yüzyıla ait tahrir defterlerinde bulunmaktadır¹.

1475'te yaklaşık 6000 civarında sivil nüfus bulunuyordu. Buna askeri hizmetle mükellef olan 1700 kişi ve yaklaşık 113 nefer Gelibolu bahçesi gılmanları ilave edilince 7800 rakamı elde edilir. Bu durumda, şehirde yaşayan askeri zümrenin sivil nüfusa oranı %25'tir².

¹ Feridun Emecan, T.D.V. İslam Ans., a.g.mad., 14.Cilt, İstanbul,1988 s: 2

²İbrahim Sezgin, "XV ve XVI. Asırlarda Gelibolu Kazasının Sosyal ve Ekonomik Tarihi", Doktora Tezi, İstanbul 1998, s:34

Gelibolu şehrinin Müslüman nüfusu 1475 senesinde 991 hane ve mücerred ile 85 muaftan ibaretti. Gayri müslim nüfusu 1475 senesinde 7 hane Ermeni ve Frenkler mahallesindeki 5 haneden ibaretti³.

1519'da 7000 sivil ve 1750 askeri hizmetle mükellef olanlarla birlikte toplam 8750 rakamına ulaşılmaktadır. İstanbul'da tersanenin inşası ve donanma üssünün İstanbul'a nakli ve askeri zümrenin oranı %15'e düşmüştür.

1530'da yaklaşık olarak 6700 sivil ve 1000 askeri zümre ile birlikte toplam 7700 kişilik bir nüfus tahmin edilmektedir. Bu tarihte nüfusun azalması Haliç'te tersane inşası ile Gelibolu tersanesinin ikinci plana düşmesinden meydana gelmiş olmalıdır⁴.

1530'daki Müslüman nüfus ise 784 hane, 185 mücerred ve 217 hane muaf idi. Bu senedeki Hıristiyan nüfus ise 281 hane, 42 mücerred, 35 bive 2 muaftan ibaretti. Gelibolu'da bu tarihte 23 hane'de Yahudi nüfusu vardı⁵.

1569'a gelindiğinde nüfusta önemli bir değişiklik olmamıştır. Bu tarihteki sivil nüfusun yaklaşık 6500 civarındadır. Askeri zümrelerin ilavesiyle bu tarihteki nüfus 7500 olarak tahmin edilmektedir. Nüfusun yaklaşık 40 yıl gibi bir dönemde hiçbir artış göstermemesinde tersanenin İstanbul'a taşınması yanında tabii afetlerinde rolü olmalıdır.

1601'e gelindiğinde sivil nüfus 4600 civarına inmiştir. Askeri zümrelerin ilavesi ile yaklaşık 5500 kişi şehirde yaşamaktadır⁶.

³ İbrahim Sezgin, "1475 – 1530 Yıllarında Gelibolu Kazası", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1991, s:18

⁴ İbrahim Sezgin, " XV ve XVI. Asırlarda Gelibolu Kazasının Sosyal ve Ekonomik Tarihi" Doktora Tezi, İstanbul 1998, s:34

⁵ İbrahim Sezgin, "1475 – 1530 Yıllarında Gelibolu Kazası", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1991 s:18

⁶ İbrahim Sezgin, "XV ve XVI. Asırlarda Gelibolu Kazasının Sosyal ve Ekonomik Tarihi", Doktora Tezi, İstanbul 1998, s:35

Nitekim 1601’ de mahalle sayısı dördü Hristiyanlara ait altmış iki idi. Fakat mahallelerde nüfus çok azalmıştı. Müslüman hane sayısı 659, Hristiyanlar ise 245 haneden ibaretti. Otuz hane de Yahudi mevcuttu⁷.

Gelibolu şehri nüfusu XVII. asır ortalarına doğru artış göstermiştir. Hane sayısı yaklaşık %70 nispetinde artarak 1600’ ü aşmıştır. XVII. asrın ikinci yarısının ortalarında muhtemelen Girit harplerinin olumsuz tesirleri ile nüfus azalma göstermiştir. Bu tarihteki hane sayısı 1150 kadardı⁸.

Gelibolu’nun XVII. yüzyılın ikinci yarısında, hayli abartılı olarak 20.000 nüfuslu bir şehir durumunda olduğunu belirten Ch.d’Arvieux, bu nüfusun yarıdan fazlasını Türklerin, geri kalanının Rum ve Yahudilerin teşkil ettiğini yazar (Memories, IV, 442-443).

XVIII. yüzyılda nüfusun biraz daha arttığı tahmin edilebilir. Nitekim bu yüzyılın sonlarında İnciciyan şehrin kalabalıklığından bahseder⁹.

Foto 1: 19.Yüzyılda Gelibolu (İrdesel, 2003).

⁷ Feridun Emecan, T.D.V. İslam Ans. , a.g.mad. , 14.Cilt, İstanbul,1988 s:3

⁸ İbrahim Sezgin, "XV ve XVI. Asırlarda Gelibolu Kazasının Sosyal ve Ekonomik Tarihi", Doktora Tezi, İstanbul 1998, s:36

⁹ Feridun Emecen, T.D.V. İslam Ans. , a.g.mad. , 14.Cilt, İstanbul,1988 s:4

XIX. asrın ilk yarısında Gelibolu şehrinin nüfusu 10.792'ye yükselmiştir¹⁰. XIX. Yüzyılın sonlarında Kâmüsü'l – a'lâm'da nüfus 20.000 olarak verilmiştir.

1925'lere doğru, Gelibolu'nun yetmiş mahalleli bir idari bölünme içinde iken yeni bir düzenleme yapıldığı, bunların dört mahalle (Aşağı, Yukarı, Musevi ve Ermeni mahalleleri) haline getirildiği belirtilir¹¹.

Geçmişten beri şehirler hem nüfus alan hem de nüfus veren yerleri oluşturmaktadır. Bu hareketlilik göç olgusunu ortaya çıkarmıştır.

"Göç olgusunu incelemede karşılaşılan en önemli güçlüklerden birisi türlerini ayırt etmektir. Göçler, mesafeye, olayın gerçekleştiği yerlere ve sürekliliğine göre ele alınabileceği gibi, göç olayına yol açan nedenlere göre de ayırt edilebilirler. Ayrıca, göçler arasında önemli bir ayırım da göçlerin isteğe bağlı ve zoraki göçler şeklinde meydana gelmesine göre yapılandır" (Tümerterkin-Özgüç, 1998).

Göç ile ilgili bu düşünceden hareketle Gelibolu'da yaşanan göç olgusu, ona yıl açan nedenler doğrultusunda incelenecektir. Bu nedenler Gelibolu'ya göçlerin hem doğal hemde zoraki olarak gerçekleşmesi şeklinde oluşmuştur.

Gelibolu ilk Türk yerleşmesi olmadan evvel Rum yerleşmesi olarak görülmektedir. Türklerin yarımada geçişleriyle birlikte nüfus yapısında da değişiklikler başlamıştır. Osmanlıların burayı yurt tutmak amacıyla izledikleri kuvvetli iskân politikası ile fetih sağlamlaştırlırken serbest veya mecburi göç hareketleriyle de nüfus yapısı değiştirilmeye çalışılmıştır.

Yarımada Türklerin gelmesiyle beraber "sürgün" adı verilen zorunlu göç hareketiyle fethedilen bu topraklara Türk nüfusunun akışı sağlanırken, fethi gerçekleştirilen yöre halkının da Anadolu'ya geçirilmesi gerçekleştirilmiştir. Gerek güvenlik sebebiyle gerekse ekonomik ve siyasi sebeplerle Türklerden önce

¹⁰İbrahim Sezgin, "XV ve XVI. Asırlarda Gelibolu Kazasının Sosyal ve Ekonomik Tarihi", Doktora Tezi, İstanbul 1998, s:36

¹¹Feridun Emecen, T.D.V. İslam Ans. , a.g.mad. , 14.Cilt, İstanbul,1988, s: 4

Gelibolu’da yaşayan halk buradan uzaklaştırılmış ve Anadolu’dan Türk oymakları getirilerek bu topraklardaki şehir ve kasabalara yerleştirilmişlerdir¹².

XV. asrın son çeyreği ile XVI. asır boyunca başka şehirlerden, bölgelerden ve hatta ülkelerden gelip Gelibolu’ya yerleşmiş insanların mevcudiyeti, tahrir defterlerindeki şerhlerden anlaşılmaktadır¹³.

Bu ilk Türk yerleşiminden sonra yarımada ya Anadolu’dan göçler devam etmiş olmakla birlikte şu anki nüfusunu oluşturan ahalinin bir kısmı da, Osmanlı’nın gerileme döneminde Kırım Savaşı (1854–1855), Türk – Rus Savaşı (1877 – 1878), Balkan Savaşı (1912 – 1913) ve Cumhuriyet döneminde Balkanlar üzerinden gelen gruplardır.¹⁴

Netice itibariyle Gelibolu’daki göç hareketleri incelendiğinde, Türklerin Gelibolu’yu fethetmesiyle Anadolu’dan getirilen ve bugün Gelibolu’nun yerli halkı olarak adlandırabileceğimiz kitlenin doğal göçlerle yöreye yerleştiğini söyleyebiliriz. Diğer yandan Balkanlar’dan özellikle Romanya, Bulgaristan ve Yunanistan’dan Gelibolu’ya gelen göçlerin ise zorunlu ve toplu göçler şeklinde meydana gelmesinde dini ve siyasi sebepler rol oynamaktadır.

¹² Aktan Müge Ercan, "Gelibolu Yarımadası’nın Geçiş Dönemi Adetleri Üzerine Bir İnceleme", Doktora Tezi, Çanakkale 2002, s:10

¹³ İbrahim Sezgin, "XV ve XVI. Asırlarda Gelibolu Kazasının Sosyal ve Ekonomik Tarihi", Doktora Tezi, İstanbul 1998, s:32

¹⁴ Aktan Müge Ercan, "Gelibolu Yarımadası’nın Geçiş Dönemi Adetleri Üzerine Bir İnceleme", Doktora Tezi, Çanakkale 2002, s:11

2. Nüfusun Günümüzdeki Yapısı

Gelibolu’da ilk nüfus sayımı 1927 yılında yapılmıştır. Şehrin 1927’den 2000 yılına kadar, nüfus gelişimine göz attığımızda şöyle bir tablo karşımıza çıkmaktadır. 1927’ de 5445 olan Gelibolu nüfusu 1935’de 6637, 1940’lı yıllarda 12.713, 1945’te 19.496, 1950’ de 9893, 1955’ de 12.341, 1960’da 12.945, 1965’ de 12945, 1970’ de 14.716, 1975’ de 13.466, 1980’de 14.721, 1985’de 16.715, 1990’da 18.670, 2000’de ise 23.127 olmuştur (Tablo: 1).

Tablo 1: Gelibolu’da Nüfusun Yıllara Göre Dağılımı

YILLAR	NÜFUS	DEĞİŞİM MİKTARI	DEĞİŞİM ORANI (%)
1927	5445	-	-
1935	6637	1192	21.9
1940	12713	6076	91
1945	16496	3777	29
1950	9893	-6603	-40
1955	12341	2448	24
1960	12945	604	4.8
1965	12945	0	0
1970	14716	1771	13
1975	13466	-1250	-8
1980	14721	1255	9
1985	16715	1994	13.5
1990	18670	1955	11.6
2000	23127	4457	23.8

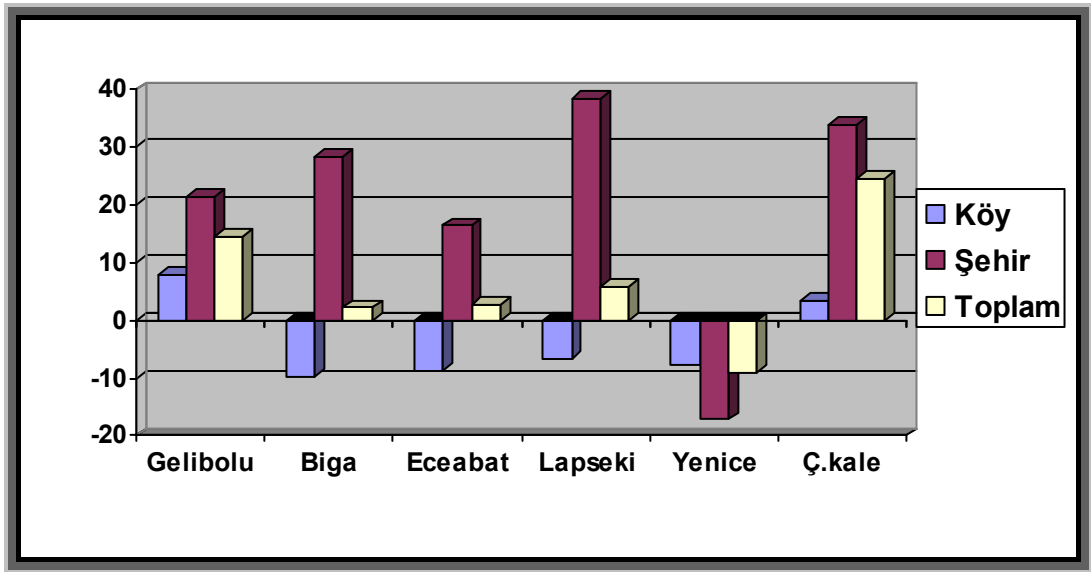
1927-2000 yılları arasında Gelibolu’da nüfus artışı incelendiğinde farklılık gösteren üç dönem saptanmıştır. 1927-1945 döneminde nüfus artmış, 1945-1950 döneminde ise nüfus mutlak anlamda gerilemiş, Gelibolu önemli ölçüde nüfus kaybetmiştir. 1950-2000 döneminde yeniden artmıştır.

1955 yılından sonra nüfusun durağan denilebilecek bir yapı kazandığı görülmektedir. 1955’den sonra bu durağanlık 1980 yılına kadar devam

etmiştir.1980’den sonra ise nüfus şehirleşme ve göç olgusuna bağlı olarak düzenli bir artış yaşamaktadır.

2000 yılı genel nüfus sayımına göre Gelibolu’nun şehir nüfusu 23.127’dir. Bu nüfusuyla Gelibolu, Çanakkale, Çan ve Biga’dan sonra dördüncü sıradadır. Yıllık nüfus artışı %0,95’tir.

Grafik 1: Çanakkale İli ve İlçelerinin Nüfus Artış Hızı (1990-2000)

Kaynak: DİE 2000

1990 – 2000 döneminde Gelibolu şehrinin yıllık nüfus artışı hızı %2,14’dür. Bu dönemde Gelibolu’nun, Lapseki, Çanakkale ve Biga’dan sonra dördüncü olduğunu görmekteyiz.

2000 yılı genel nüfus sayımına göre Gelibolu’nun nüfus yoğunluğu 56’dır. Nüfus yoğunluğu sıralamasında da yine dördüncüdür.

Gelibolu’da 12.491 kişi erkek nüfusu, 10.636 kişi ise kadın nüfusu oluşturmaktadır. Erkek nüfus ile kadın nüfus arasındaki farkın bu kadar çok olması doğal nüfus artışı dışında, özellikle 2. Kolordu Komutanlığı’nın ve diğer askeri birliklerin Gelibolu’da bulunmasından dolayıdır. Asker sayısının fazla olması erkek nüfusu çokluğunu oluşturan yegâne sebeptir.

Gelibolu’da nüfusun yaklaşık %65’inin doğum yeri Çanakkale’dir. Bunun yanı sıra yaklaşık nüfusun %4’ü Doğu Anadolu, %6 Karadeniz, %8 İç Anadolu, %2 Akdeniz, %3 Ege, %76 Marmara, %1 Güneydoğu Anadolu kökenli kişilerden oluşmaktadır (Gelibolu İlçe Emniyet Müdürlüğü).

2000 yılında Gelibolu’nun şehir ve köy nüfusları incelendiğinde birbirine oldukça yakın olduğu görülür. Şehir nüfusu 23.127, köy nüfusu ise 23.099’dur. Şehir nüfusunun devamlı bir artış içinde olmasına karşın, kır nüfusunun durağan kalmış olması tarım ekonomisiyle izah edilebilir. Tarım topraklarının elverişliliği ve sulanabilir araziler bunda etkili olan en önemli etmen sayılabilir. .

Gelibolu’da mahalleler arası nüfus büyüklüğü incelendiğinde ise en fazla nüfusa sahip mahalle olarak Camiikebir mahallesini, en az nüfusa sahip mahalle olarak da Hocahamza mahallesini görmekteyiz.

Tablo 2:Gelibolu’da Nüfusun Mahallelere Göre dağılımı

Mahalleler	Toplam Nüfus	Erkek Nüfus	Kadın Nüfus
Camiikebir	6981	3535	3446
Alaeddin	4359	2212	2147
Gazisüleymanpaşa	3534	1819	1715
Yazıcızade	6935	3611	3324
Hocahamza	2452	1205	1247
Toplam	24261	12382	11879

Gelibolu’da mevsimsel olarak nüfus yapısı farklılık gösterir. Yaz nüfusu, kış nüfusundan oldukça fazladır. Yazın nüfusun yaklaşık %18’ini yabancı turist (Avustralyalı, Yeni Zelandalı, Alman, İngiliz, Yunan, Fransız, İtalyan) oluşturmaktadır. 4000 – 5000’ininide yerli turist oluşturmaktadır.

Bunda Gelibolu’nun hem tarihi hem de doğal yapısı rol oynamaktadır. Hafta sonları da hafta içine göre daha yoğundur. Askerin çok olması, onları hafta sonu ziyarete gelen aileleri, deniz ve tarihi dokuyu ziyaret edenler bu yoğunluktaki en önemli etkidir.

İstanbul ve birçok merkezi yere yakın olması, ayrıca Kapıkule ve İpsala sınır kapılarına olan yakınlığı, hem yurt içi hem de yurt dışından ziyaretçi akınına uğramasına yol açan diğer bir etmendir.

3. Nüfusun Sosyal ve Kültürel Özellikleri

Gelibolu’da okuma yazma oranı %94 civarındadır. 2000 yılında okuma – yazma bilmeyen kişi sayısı 1341’dir. Bu sayının 905’ini kadınlar (%67), 436’sını ise erkekler (%33) oluşturmaktadır. Okuma – yazma bilmeyen yaş grubu 40 ve üzerindedir. 40 yaşın üzerinde okuma yazma bilmeyen kadınların sayısı oldukça fazladır.

Tablo 3:Gelibolu’da Cinsiyete Göre Okuryazarlık Durumu

Okuryazarlık Durumu	Kadın	Erkek	Toplam
Okuma yazma bilmeyen	905	436	1341
Okuma yazma bilen	8747	11035	19782
Okuma yazma durumu bilinmeyen	3	1	4

Kaynak: DİE 2000

Gelibolu’nun eğitim durumu tablosuna göre halkının çoğunluğu ilkokul mezunudur (%47), bunun yanı sıra 838 kişi ilköğretim, 1856 ortaokul ve ortaokul dengi meslek okulu, 4348 lise ve lise dengi meslek okulu, 1590 ise yükseköğretim mezunu bulunmaktadır.

Tablo 4: Gelibolu’nun Cinsiyete Göre Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Kadın	Erkek	Toplam
İlkokul	3901	3830	7731
İlköğretim	383	455	838
Ortaokul	632	1115	1747
Ortaokul Dengi Meslek Okulu	18	91	109
Lise	1058	1443	2501
Lise Dengi Meslek Okulu	539	1308	1847
Yükseköğretim	559	1031	1590

Kaynak: DİE 2000

Gelibolu’da 17 okul mevcuttur. Bu okullardan 7’si ilköğretim okulu, 8 tanesi lise ve dengi okul, diğerleri ise işitme ve görme engelliler özel eğitim okullarıdır. Gelibolu’da toplam 420 öğretmen görev yapmakta ve 7001 öğrenci öğrenim görmektedir.

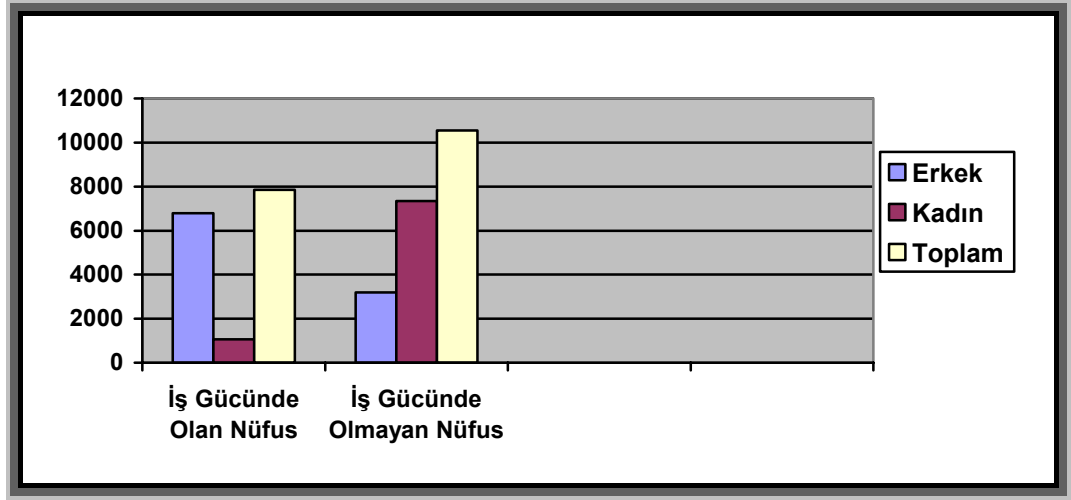
Gelibolu’nun kadın – erkek nüfusunu incelediğimizde 1990 yılında kadın nüfusunun %41’lik oranla 7679, erkek nüfusunun ise %59’luk oranla 10.991 olduğunu görmekteyiz. Bu yıllarda nüfusun 20 – 24 yaş grubu erkek nüfusta yoğunlaştığı tespit edilmiştir.

2000 yılına gelindiğinde ise kadın nüfus %46’lık oranla 10.636, erkek nüfus ise %54’lük oranla 12.491’dir. Bu yılda da yine 20 – 24 yaş grubu erkek nüfusta yoğunluk olduğu görülmektedir. Bu yoğunlaşma Gelibolu’da bulunan 2. Kolordu Komutanlığının varlığı ile izah edilebilir.

“Belli bir mekandaki nüfusun miktarı yanında, onun çeşitli yaş gruplarına göre durumu ve özellikle çalışabilir ya da faal nüfus olarak adlandırılan 15 – 65 yaş arasındaki nüfus miktarları, iş gücü kapasitesi, gıda ve çeşitli hizmetlere olan ihtiyaç, aile tipleri, ölüm ve doğum oranları ve nihayet göçler bakımından önem taşımaktadır” (Tümertekin – Özgüç, 1998).

Gelibolu’da toplam 7845 kişi iktisaden faal durumdadır. Bu nüfusun 6788’i erkek, 1057’si kadın nüfustan ibarettir. İktisaden faal olan nüfusun yaş ortalaması 20 – 39 yaş grubundaki yetişkin yaş grubudur. Bu gruptaki nüfus, toplam iş gücündeki nüfusun yarısından fazladır. 20 – 39 yaş grubunda bulunan nüfus 5370 kişidir. İşgücü durumunu gösteren nüfus grafiği incelendiğinde(Grafik 2) dikkat çeken husus; iktisaden faal olan kesimin neredeyse tamamının erkek nüfus (6788) olmasıdır. Erkek nüfus toplam işgücü nüfusunun %87’sini oluştururken, kadın nüfusun toplam işgücüne oranı %13’tür.

Grafik 2: Gelibolu'nun İşgücü Durumu

Kaynak: D.İ.E. 2000

İş gücünde olmayan 10.453 nüfusun; 191 erkek nüfus, 140 kadın nüfus toplam 331 kişi iş arayıp son üç ayda iş arama kanalı kullanmayan nüfustur. Bunun haricinde toplam 1974 öğrenci, 5768 ev kadını, 1732 emekli, 97 irad sahibi kişi bulunmaktadır.

Yerleşim yeri ve hane halkı büyüklüğüne göre Gelibolu nüfusunu ele aldığımızda; Gelibolu'da toplam 21.497 yerleşik nüfusun içinde 6688 hane bulunmaktadır. Bunun içinde hane halkı büyüklüğüne göre tek kişi yaşayanların sayısı 558, iki kişi yaşayanlar 1440, üç kişi yaşayanlar 1906, dört kişi yaşayanlar 1974, beş kişi yaşayanlar 571, altı kişi yaşayanlar 153, yedi kişi yaşayanlar 48, sekiz kişi yaşayanlar 11, on kişi ve üzerinde yaşayanlar 8 kişi olarak tespit edilmiştir.

Hane halkı büyüklüğü dikkate alındığında en kalabalık ailenin 4 kişiden ibaret olduğu ve toplam aile sayısı içinde bu oranın %30 olduğu görülür.

Bundan sonra ise aile sayısının daha çok 3 ve 2 kişiden oluştuğu, dolayısıyla, Gelibolu'da çekirdek aile modelinin hâkim olduğu anlaşılmaktadır. Gelibolu'da aile büyüklüğü değerlerinin düşük olması, birden fazla ailenin bir arada yaşaması eğiliminin yüksek olmadığını göstermektedir. Gelibolu'da çekirdek aile oranı yaklaşık %87'dir. Askeri birliklerin fazla oluşu ile çalışanların çoğunluğunu

memurların oluşturması, onlarında tek başlarına ya da çocukları ve eşleri ile geliyor olması çekirdek aile oranını yükselten en önemli etmendir.

Gelibolu’da yaşayan 23.127 kişilik nüfusun büyük çoğunluğu, müstakil ev ve apartman dairesi vb. yerlerde yaşıyor durumdadır. Bunun dışında çarpık kentleşmenin bir göstergesi sayabileceğimiz gecekondulu vb. yerlerde yaşayan nüfus bulunmamaktadır. Bu durum mevcut şehirleşmenin, yoğun nüfus baskısı nedeniyle çarpık kentleşmeye neden olacak boyutlarda gerçekleşmediğinin kanıtıdır.

şehrin ekonomik ve ticari yönden gelişmekte oluşu, kırsal kesimden Gelibolu’ya olan nüfus hareketini hızlandırmaktadır. Ekonomik ortamın elverişliliği, şehirleşmeyi olumlu etkilemektedir. şehirde düzenli ve hızlı yapılaşma olmasına rağmen, asker nüfusunun ve memur nüfusunun çokluğundan dolayı Gelibolu’da konut açığı mevcuttur. 2. Kolordu Komutanlığı bünyesinde yaklaşık 6000 – 8000 er ve erbaş, 1000 – 1500 subay ve astsubay Gelibolu’da yaşamaktadır. Konut açığına paralel olarak ev kiralari da yüksek seyretmektedir.

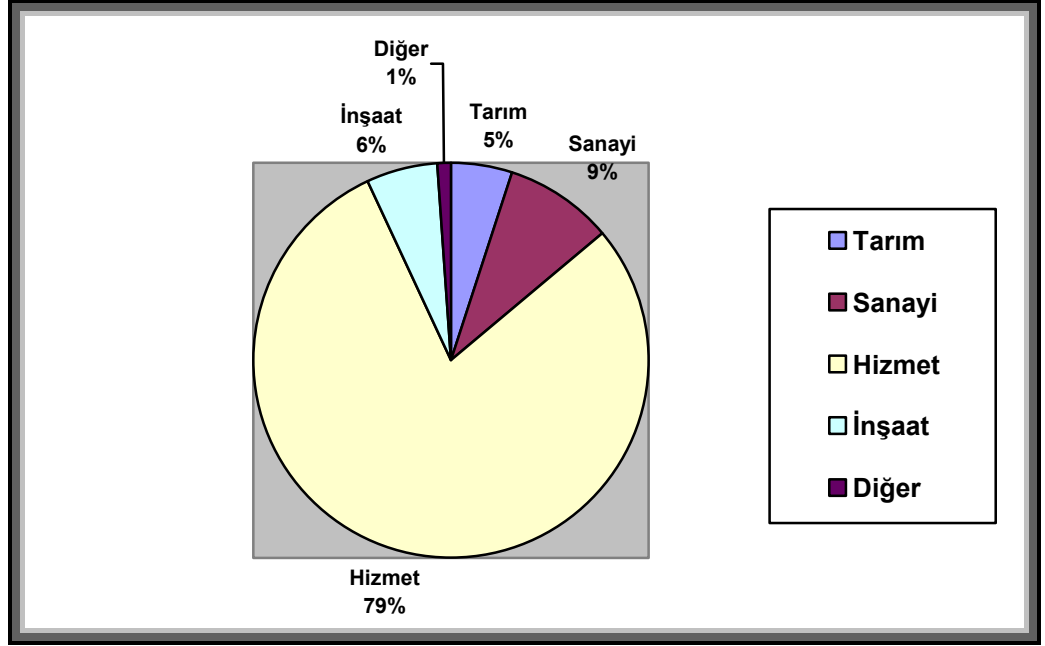
Aileler arası sosyal ilişkilerin olumlu olduğu Gelibolu halkı dini, ahlaki, gelenek ve görenekleri ile genel olarak İstanbul’un tesiri altındadır.

“şehirlerde fonksiyonlar bakımından, temel ve temel olmayan sektörler alınarak, uzmanlaşmadan söz edilebilmekte ve şehirler buna göre sınıflandırılabilir. Bunun içinde ya (1) şehrin istihdam yapısı ya da (2) şehir ekonomisinden geçen para akışı analiz edilir. İstihdam yapısının analizinde her faaliyette çalışanlar göz önüne alınarak egemen olanlar, çalışanların en fazla yoğunlaştığı faaliyetler belirlenebilir ve şehir o sınıf içinde kabul edilir. Para akışında ise girdi – ıktı analizleriyle bazı değerlendirmelere gidilir” (Tümertekin – Özgüç, 1998).

Gelibolu’da ekonomik faaliyete göre istihdam edilen nüfus 7845 kişidir. İstihdam edilen toplam 7845 kişiden; 365 kişi ziraat, avcılık, ormancılık ve balıkçılık sektöründe; 13 kişi madencilik ve taş ocakılığında; 738 kişi imalat sanayinde; 31 kişi elektrik, gaz ve su faaliyetinde; 473 kişi inşaat işinde; 1163 kişi toptan ve perakende ticaret, lokanta ve oteller sektöründe; 398 kişi ulaştırma, haberleşme ve

depolama işinde; 323 kişi mali kurumlar, sigorta, taşınmaz mallara ait işler ve kurumları, yardımcı iş hizmetlerinde; 4277 kişi toplum hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmetlerde; 64 kişi ise iyi tanımlanmamış faaliyetlerde çalışmaktadır.

Grafik 3:Gelibolu’da Faal Nüfusun Ekonomik Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı

Kaynak: DİE 2000

Nüfusun iş kollarının dağılışı yüzdelere bakıldığında büyük bir bölümünün hizmet sektöründe toplandığı görülmektedir (Grafik 3). Hizmet sektörünü sanayi sektörü takip etmektedir. Daha sonra sırayı inşaat sektörü almaktadır. Dördüncü sırada tarım gelmektedir.

Aslında bu tablo Gelibolu’nun ekonomik anlamda gelişmişlik göstergesi olarak yorumlanabilir. Bu dönemde tarım sektöründe istihdam edilenlerin, toplam istihdam içindeki oranı sürekli azalmaktadır. Gelecekte tarım sektöründe çalışanların oranının daha da azalacağı öngörülmektedir. Çünkü genç nüfus ekonomik faaliyet seçiminde tercihini tarımdan ziyade daha çok sanayi ve hizmet sektörleri lehine kullanmaktadır.

Gelibolu’nun genç bir nüfusa sahip olması; çocuk nüfus oranının az, aktif nüfusun fazla olması, işgücü açısından olanakları arttırmaktadır. Ancak bu potansiyel

şehirsel alanda sanayi sektörünün az gelişmiş olması sebebiyle yeterince değerlendirilememektedir. Tarımda fiziki şartların daralması, tarım alanlarının miras yoluyla bölünerek daha da küçülmesi, dolayısıyla kişi başına düşen arazi miktarının, ekonomik geçimi temin edebilecek düzeyin altına inmesi, kırsal nüfusa dâhil insanların ve özellikle genç nüfusun şehre göç etmesine yol açmaktadır. Şehirde sanayi sektörünün az gelişmesi bu nüfusun hizmet sektörüne kaymasına ve bu sektörün yoğunlaşmasına sebep teşkil etmektedir. Ayrıca 2. Kolordu Komutanlığı'nın nüfus potansiyeli, bunun yanı sıra şehrin önemli bir tarih ve deniz turizminin varlığı hizmetler sektöründe yoğunlaşmanın yadsınamaz bir gerçeğidir.

B. YERLEŞME

1. Tarihsel ve Mekânsal Gelişme

Gelibolu'nun tarihsel süreç içinde yerleşme düzeni coğrafi yapının ve konumunun askeri ve sosyo-ekonomik özellikleri etkisiyle belirlenmiştir. Şehir bugünkü sınırlarına ulaşırken de aynı belirleyici faktörlerin etkisi altında kalmıştır.

“Yerleşme, insanlar arasında birbirinden ayrılması mümkün olmayan bir yaşam düzeni olgusunun sonucudur. Gerçekten, insan topluluklarının yeryüzünde sosyal bir varlık haline gelmesi ancak konutların ortaya çıkması ile başlamış ve bu konutların yan yana gelmesinden oluşan yerleşme (iskan) ile mümkün olmuştur. Yerleşme olgusu, zamanla kültürlerin ve uygarlıkların temelini oluşturmuştur. Bu nedenle, yerleşme konusu ele alınırken geçmişten gelen boyutuna üstün bir yer vermek gerekir” (Koçman, 1997: 3).

Tarihsel sürecinde stratejik önemi nedeniyle Gelibolu, çeşitli milletlerin geçiş yeri ve zaman zamanda yerleşmesi olmuş, birçok savaş, göç ve tarihi olaya tanıklık etmiştir. Bu nedenle Gelibolu'nun fiziki yapısı incelenirken ilk dikkati çeken iki önemli özellik kale ve liman'dır.

Foto 2: Gelibolu Eski Liman (İrdesel, 2003).

Gelibolu limanı hem askeri hem de ticari maksatla kullanılmaktaydı. Burası Yavuz Sultan Selim zamanına kadar Osmanlı Devletinin en büyük deniz üssü durumunda idi.

Gelibolu limanı Edirne ve Balkanlara giden yolun başlangıcında bulunuyordu. Limanda yüklenen ve boşaltılan malların gümrüğü burada alınmaktaydı. Hem transit hem ihracat ve hem de ithalat gümrüğü gibi idi.¹⁵

Foto 3: Eski İç Liman Ve Gümrük Binası (İrdesel, 2003).

“Limanları şehirlerden ayırmak ve tek başına düşünmek mümkün değildir. Şehirler hemen daima bir liman etrafında gelişmektedir ve şehir hayatı münhasıran liman faaliyetlerine dayanmaktadır. Günümüzde modern limanlar, liman içindeki iskeleleri, dokları ve çevresindeki binaları kapsayan bir kompleks durumundadır. Burada ticari boyut rıhtımlarda başlar, gümrüklere, dükkânlara ve bankalara kadar uzanmaktadır. Dolayısı ile bilhassa eski liman şehirlerinde, liman ve şehir birbirinin içine girmiştir” (Göney, 1995).

Gelibolu çok eski bir yerleşme olduğu için; Liman tüm zamanlarda şehrin merkez noktası olma özelliğini korumuş, liman şehri olma özelliği sürekliliğini

¹⁵ İbrahim Sezgin, "XV ve XVI. Asırlarda Gelibolu Kazasının Sosyal ve Ekonomik Tarihi", Doktora Tezi, İstanbul 1998, s:23

devam ettirmiştir. Limanın bulunmasından dolayı Gelibolu, çevresine göre merkezi bir konuma sahiptir.

Liman şehri olmasından dolayı Gelibolu’da yerleşme ilk olarak deniz kenarında başlamış, bu da merkezde aşırı bir yapı yoğunluğuna yol açmıştır.

Foto 4: Günümüz de Liman ve Çevresindeki Yapı Yoğunluğu

Antik çağlarda yapıldığı sanılan Gelibolu kalesi, Bizans İmparatoru I. Justinianus tarafından tekrar onarılmıştır. Evliya Çelebi’nin anlattıklarına göre; dik ve kesik kayalar üzerinde altı köşeli bir kale idi. Kalenin 70 kulesi vardı. Ayrıca kale içerisinde 300 ev bulunuyordu. Geçmişte başlı başına bir yerleşim alanı olan Kale’den yalnızca bir burç kalıntısı günümüze gelebilmiştir (Kent Haber Kültür Kurulu).

Gelibolu’nun tarihi dokusu içinde yerini alan Gelibolu Kalesi, bugün hala şehrin önemli bir sembolüdür ve turizme hizmet etmektedir.

Gelibolu, beş mahalleden meydana gelmektedir. Bunlar; Alaeddin Mahallesi, Camii Kebir Mahallesi, Yazıcızade Mahallesi, Gazi Süleyman Paşa Mahallesi ve Hoca Hamza Mahallesi'dir.

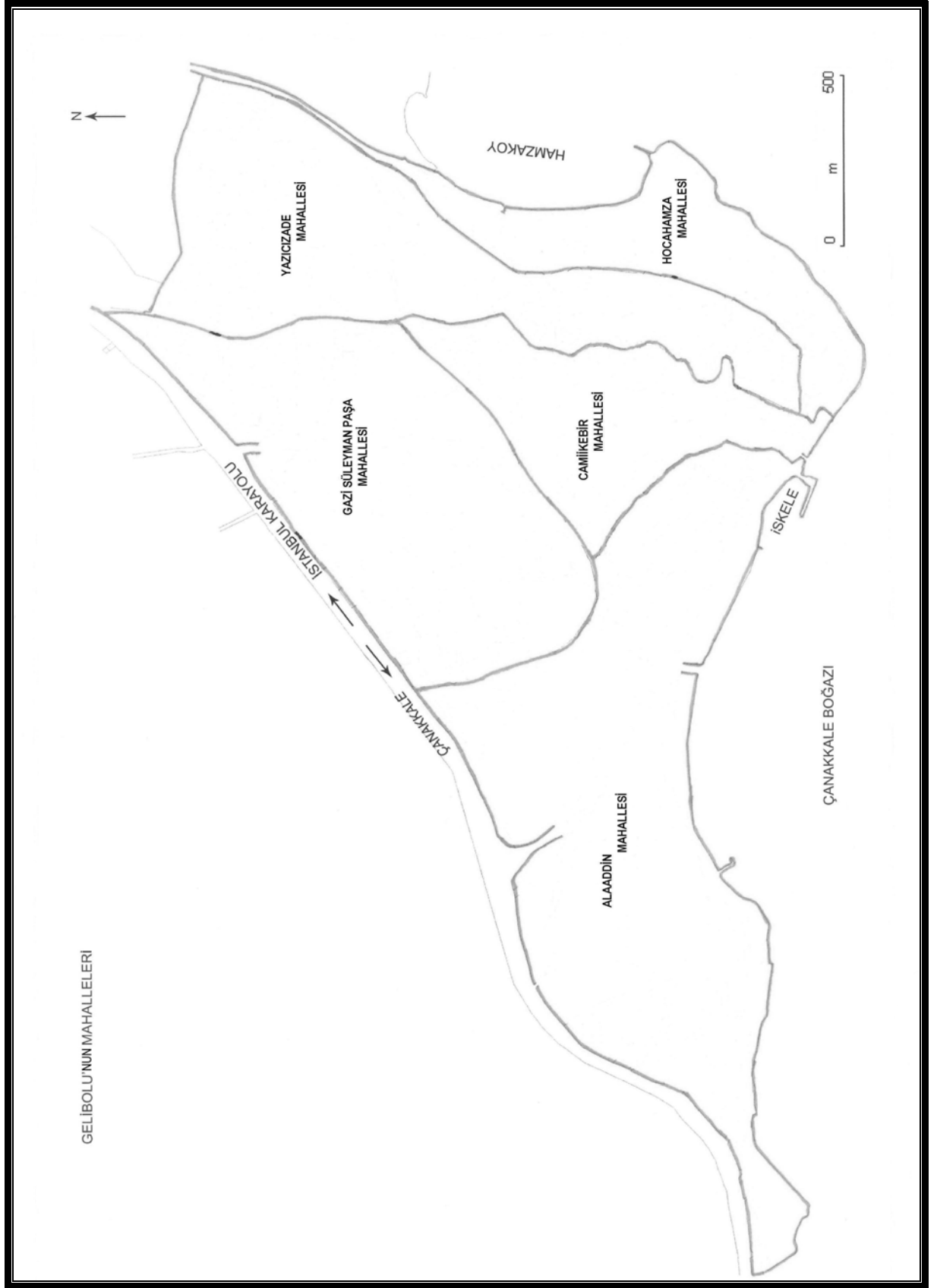
Camii Kebir Mahallesi; şehrin diğer mahallelerine kıyasla ekonomik durumları pek iyi olmayan mahalle nüfusunun yerleşimi, 2-3 katlı eski apartmanlar, köhne yapılar ve müstakil evlerden oluşmaktadır. Ancak mahalle şehirdeki en yüksek iş gücü potansiyeline sahip olan mahalledir.

Camii Kebir Mahallesi yerleşmede Cami'yi referans almış, konutlar çoğunlukta olmakla beraber yer yer ticari kullanımın da olduğu görülmektedir. Camii Kebir Mahallesi'nde diğer dokulardan farklı olarak sınırlar, yollar ile kesin sınırlandırılmıştır ve yolların yönlendiriciliği kuzeye doğru uzanmaktadır. Genellikle müstakil ve 2-3 katlı yapıların bulunduğu mahallede konutlarda bahçe kullanımı öne çıkmakta ve avlular iç içe bulunmaktadır.

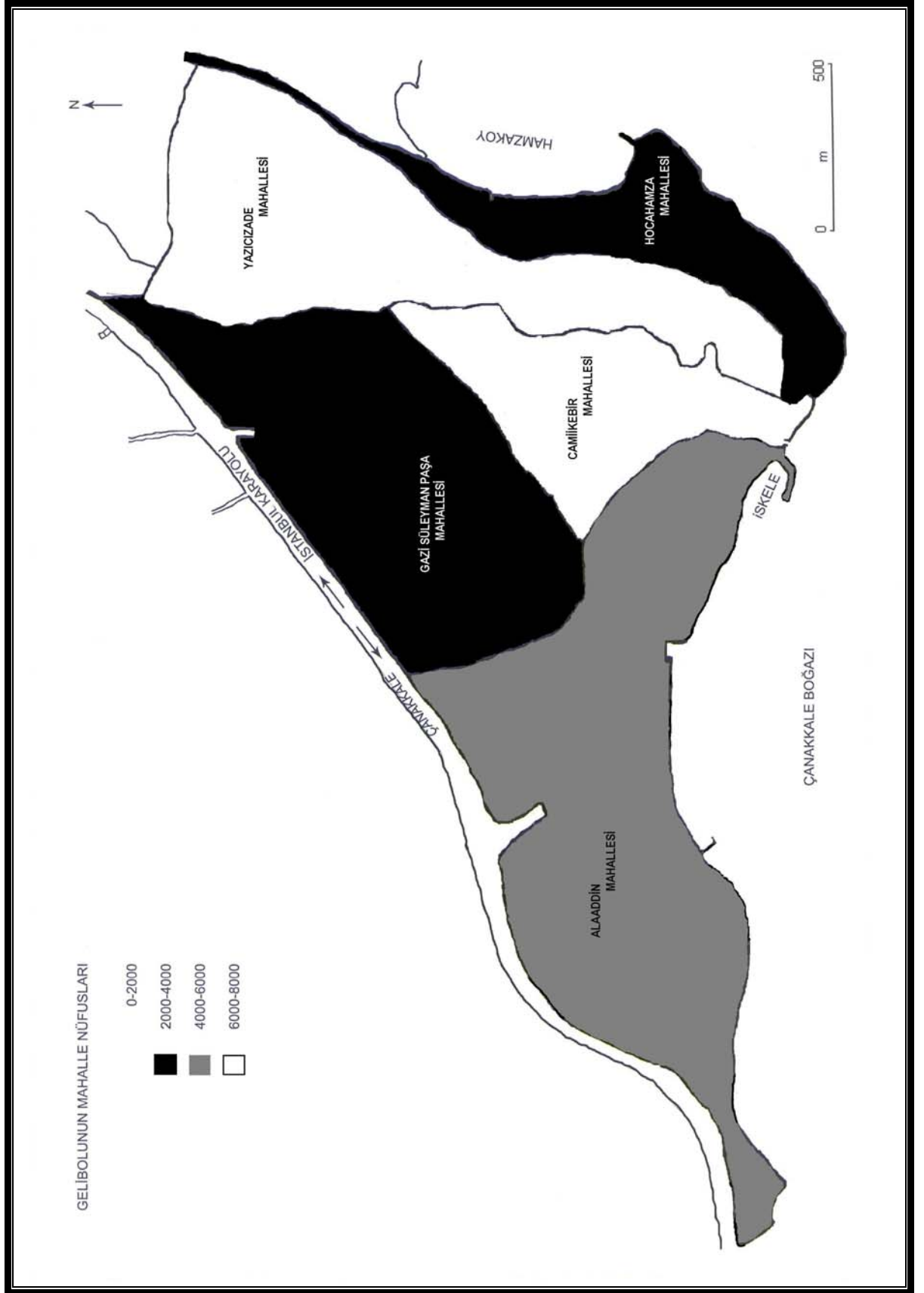

Foto 6: Camii Kebir (Büyük Cami), (Şehrin Önemli Mirengi Noktalarından Biri)

Camii Kebir Mahallesi'nde yollar camiye ve konutlara göre gelişme göstermiştir. Yapıların bahçeleri nedeniyle daralan yollar dar ve az yoğun bir yol dokusu ortaya çıkarmıştır. Ana yollar asfalt, ara sokaklardaki yollar ise daha çok parke taşıdır. Ana yolların darlığı araç trafiğini de oldukça olumsuz etkilemektedir.

Harita 2: Gelibolu'nun Mahalleleri

Harita 3: Gelibolu'nun Mahalle Nüfusları

Camii Kebir Mahallesi doku oldukça eskidir. Çoğunlukla kerpiç evler, yığma taş ve tuğladan yapılmış evler hâkimdir. Son yıllarda yeni yapılarla buluşmaya başlayan mahallede yeni konutlarla eski yapılar arasındaki estetik uyumsuzluk dikkat çekmektedir.

Alaeddin Mahallesi; deniz yoluyla Anadolu'ya geçişin yapıldığı tek iskelenin bu mahallede bulunması; transit trafiğı dolayısıyla beraberinde günlük nüfus hareketlerini getirmektedir. Gelibolu-Lâpseki arasında yolcu ve araç geçişinin yapıldığı bu iskele eski yerleşim dokusu içindedir. Alaeddin Mahallesi şehrin en eski yerleşim bölgesidir.

Yazıcızade Mahallesi; aktif nüfusun en yoğun olduğu mahalle olan Yazıcızade Mahallesi, liman ve merkeze yakınlık nedeniyle ticaretle uğraşan nüfusun fazla olduğu bir yerleşim alanıdır.

Gazi Süleyman Paşa Mahallesi; düşük gelirli nüfusun yer aldığı bu mahalle yeni bir yerleşim alanıdır. Geliri düşük olan bu nüfusun mahalleye yerleşmesinde en önemli etken kiraların ucuz olmasıdır.

Gazi Süleyman Paşa Mahallesi şehrin yeni yerleşime açılan ve büyüyen, yeni yapılaşmaların genellikle kooperatif şeklinde olduğu yerleşmesidir. Alt yapı eksiklikleri tamamen halledilmemiş olan mahallede belediyenin çalışmaları devam etmektedir.

Hoca Hamza Mahallesi; II. Kolordu'nun Gelibolu'da bulunması nedeniyle asker ailelerinin, ayrıca tayin yoluyla gelen memurların ve de emeklilerin ikamet ettiği yerleşmedir. Genelde çekirdek aile yapısı ile dikkat çeken mahallede yaşayan asker, kamu personeli ve emekliler, harcamalarıyla şehrin ticari hayatına önemli bir katkı sağlamaktadırlar. Lojmanların ve turistik tesislerin yoğun olduğu bir yerleşim alanıdır.

2. Arazi Kullanımı

Gelibolu'nun bir liman şehri olma özelliğinden dolayı ilk yerleşim deniz kenarında başlamış, tarih boyunca süren bu yerleşme merkezde aşırı bir yapı yoğunluğuna sebep olmuştur. Şehirde şuanda yüksek bir yapılaşma potansiyeli yoktur. Askeri birliklerin konumu ve deprem riski yapılaşmayı kısıtlamaktadır. Şehir kıyı boyunca büyümemektedir. Ancak 1980'li yıllardan sonra yapılaşma askeri alanları atlayıp ikinci konut alanlarını oluşturmuştur. Buralarda İstanbul ve diğer çevre illerin banliyösü haline gelmiştir.

Gelibolu'da yerleşim alanlarına bakıldığında, özel mülkiyete ait olan alanların, kamuya ayrılmış yada hazineye ait olan alanlardan daha fazla yer kapladığı görülmektedir.

Şehirde yapılaşmaya ayrılan arazi miktarı var olan talebe göre oldukça fazladır. Yapılaşmanın artması durumunda da hizmet hususunda sıkıntıların olacağı kaçınılmazdır.

Gelibolu'da geleneksel doku merkezde yer almaktadır. Burada konutlar yoğunlukta olmakla birlikte, işlek yollar üzerinde yer yer ticari kullanımda görülmektedir. Eski yapılar yoğunluktadır ki, bunlar büyük oranda kendi kaderine terkedilmiş olup, yer yer tescilli yapılar da bulunmaktadır.

Geleneksel merkezi doku örneğinde yapıların konumlanış biçimleri, yolların düzensiz bir şekilde gelişmesine neden olmuş, bunun sonucu olarak da dokuda birçok küçük kavşaklar meydana gelmiştir. Bu küçük kavşaklar yer yer beş sokağın kesişmesiyle oluşabilmektedir. Bölgede yapılara girişler genellikle sokaklardan doğrudan sağlandığı için yarı özel sayılabilecek açık alanlar genellikle konutların arka cepheleri yönünde müstakil bahçeler biçiminde ortaya çıkmıştır. Yer yer birkaç konutun bir araya gelmesiyle oluşan avlular, yarı kamusal mekânlar oluşturmaktadır.

Geleneksel merkez yerleşiminde tarihi ve yeni binaların plansız bir araya geliş düzensiz bir yol görüntüsü oluşturmuştur. Bu düzensiz ve çarpık yol sistemi dokuda

yönlendirme eksikliği ortaya çıkarmaktadır. Bölge merkezde olmasına rağmen asfalt olan yollar bozuk ve bakımsızdır.

Şehrin batı girişinde sahil dokusunda topografyanın yerleşime daha uygun olması, kullanımda konutun yanı sıra imalathanelere de yer verilmesine neden olmuştur. Konutlarda bahçe kullanımının öne çıktığı görülmektedir.

Bu kıyı dokusunda iskele bölgesinin şehrin merkezi durumunda bulunması, yoğun bir araç trafiği ortaya çıkarmıştır. Ayrıca bölgenin planlı bir yapıya sahip olmaması, araç ve yaya trafiğinin iç içe girmesine neden olmuştur. Buna karşın iskeleye doğu tarafından yaklaşan kıyı yolu iskeleye ulaşmadan yön değiştirmektedir. Bu durum iskele civarında araç ve yaya trafiğini birbirinden ayırması bakımından olumlu bir özelliktir.

Limandan, Fener'e ve Hamzakoy'a doğru uzanan kıyı dokusunda ise arazinin yüksek derecede eğimli olması kullanımın çoğunlukla konutlardan oluşmasına ve topografyadan dolayı kullanılmayan açık alanların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kıyıya geçişler tam olarak algılanamamaktadır.

Foto 7: Kayalıklar, Fener Altı Ve Hamzakoy'u İçine Alan Kıyı Dokusu

Kıyı dokusunda yapılaşma oranının düşük olmasından dolayı açık alan oranı oldukça yüksektir. İskele bölgesi kıyı dokusunda çoğunlukla kamusal ve yarı kamusal kullanım ön planda olup, bu kamusal ve yarı kamusal kullanım alanları genelde ticari yapıların etrafında yoğunlaşmıştır. Merkezi dokudan farklı olarak bu dokuda bahçeler evlerin ön cephelerinde yer almakta ve evlere giriş buradan yapılmaktadır.

Limandan Hamzakoy'a doğru uzanan kıyı dokusunun dik bir topoğrafik yapıya sahip olması açık alanların kullanımını sınırlı kılmıştır. Burada da konutlara giriş genellikle yarı özel alanlardan sağlanmış olup bu alanlar evlerin ön bahçelerinde bulunmaktadır.

Bu kıyı dokusundaki yüksek derecede eğimli topografya, bu dokudaki konutları etkilediği gibi yol sistemini de belirlemiştir. Deniz kenarından kıyı boyunca devam eden asfalt yola, şehir merkezinden ulaşım çoğunlukla merdiven ve dik araç yollarıyla sağlanmışır.

Merkez ticaret doku, kullanımın yoğun ve ticari amaçlı olduğu bir bölgedir. Yeşil ve açık alanlar yok denecek kadar azdır. Yapılar bitişik nizamda süreklilik yaratmakta ve hareketlilik sağlamakta ancak bu hareketlilik bir düzen içinde gelişmemektedir.

Ticaret dokusunda açık alanların hemen hemen tamamını kamusal alanlar oluşturmaktadır. Arazinin kullanımının çoğunlukla ticari amaçlı olması bunun oluşumunda önemli bir etken olmuştur. Yerleşim olarak kullanılan evlerin sayısı çok azdır. Yapılar şehrin genelinde olduğu gibi eskidir. Alt katları ise ticari amaçlı kullanılmaktadır. Yapı malzemesi olarak bir uyumsuzluk görünmemekte olup, yapıların çoğunluğu betonarmedir. Kat sayıları uyumsuzluk göstermekle beraber yapılar arasındaki yükseklik farkı rahatsızlık vericidir. Doku da meydan olarak değerlendirilebilecek bir açık alana rastlanmamaktadır. Geleneksel dokuda olduğu gibi yapıların konumlanmasından ortaya çıkan küçük kavşaklar burada da görölmektedir.

Ticari dokuda açık alanların büyük bir bölümünü oluşturan yollar binalarla sınırlanmıştır. Bu özellik yolların diğer dokulara kıyasla yönlendiricilik etkisini arttırmıştır. Özellikle kuzey ve güney yönünde oldukça iyi bir yönlendiricilik gözlenmektedir. Bu durumun oluşmasında yapıların bitişik nizamdaki bir araya gelişi önemli bir rol oynar. Yolların tamamı asfalttan oluşur. Güneyden kuzeye doğru bir ilerleme gösteren yollar, kuzeyde ise küçük ve düzensiz parçalara ayrılarak geleneksel merkezi dokudaki düzensiz yol sistemine benzemeye başlamıştır.

Şehrin kuzeyinde yer alan kooperatif alanı dokusu planlı olarak kurulup gelişmiştir. Yapılar bitişik nizamdadır. Evlerin hepsi betonarmedir ve kat sayıları aynıdır. Bu dokuda evler yollarla cephe oluşturmuştur. Arka tarafta ise bahçeleri bulunmaktadır. Geçişler sokaktan doğrudan konuta şeklindedir. Arka bahçeler yapılarla çevrelendiğinden dokuda kendi içinde kapalılık gözlenmektedir.

Kooperatif dokusunun diğer dokulardan farklı olarak önceden planlanmış yapıya sahip olması dokunun açık alanlarının yeterli miktarda ve uygun kullanımına olanak sağlamasına neden olmuştur.

Konutların oluşturduğu bölgede evlere giriş yarı özel alanlardan (ön bahçeler) sağlanmıştır. Dokularda yapıların bitişik nizamda olması ve uyumlu bir şekilde bir araya gelişi bir yarı kamusal alan oluşturmuş gibi görünse de bu alanların kullanımı yine yarı özel alan niteliğinde olmuştur. Arazi kullanımında yarı özel ve kamusal alanlar dışında açık alanlara rastlanmamaktadır. Yolların şekillenmesini de yine bu yarı özel alanlar sağlamıştır.

Kuzey şehir çeperindeki kooperatif dokusunun diğer örneklerden farklı olarak planlı bir yapıya sahip olması yollarında düzenli olmasını sağlamıştır. Dokuda yolların genişliği kullanım açısından oldukça iyi olup, yolların tamamı asfaltdır. Bu yol sistemi geleneksel merkezi yerleşimdeki düzensiz yol sistemine karşıt karakterdedir.

Kuzeydoğu şehir çeperi konut dokusu arazi kullanımında konut yerleşiminin en yoğun olduğu bölge olmasıyla diğer dokulardan ayrılır. Bölgeye girişin kontrollü olduğu ve yapıların planlı gelişip tek tip olduğu bir dokudur. Tamamen konuta

yönelik bir kullanım görülmekte ve ortak açık alanlar kullanılmaktadır. Kendi içine kapanık bir yerleşme gösteren dokuda açık alan kullanımı yoğun olarak yarı kamusal niteliktedir. Bunun nedeni olarak yapıların önceden planlanmış bir araya gelişleri gösterilebilir. Altı katlı apartmanlardan oluşan yerleşimde müstakil bahçe kullanımına rastlanmamaktadır.

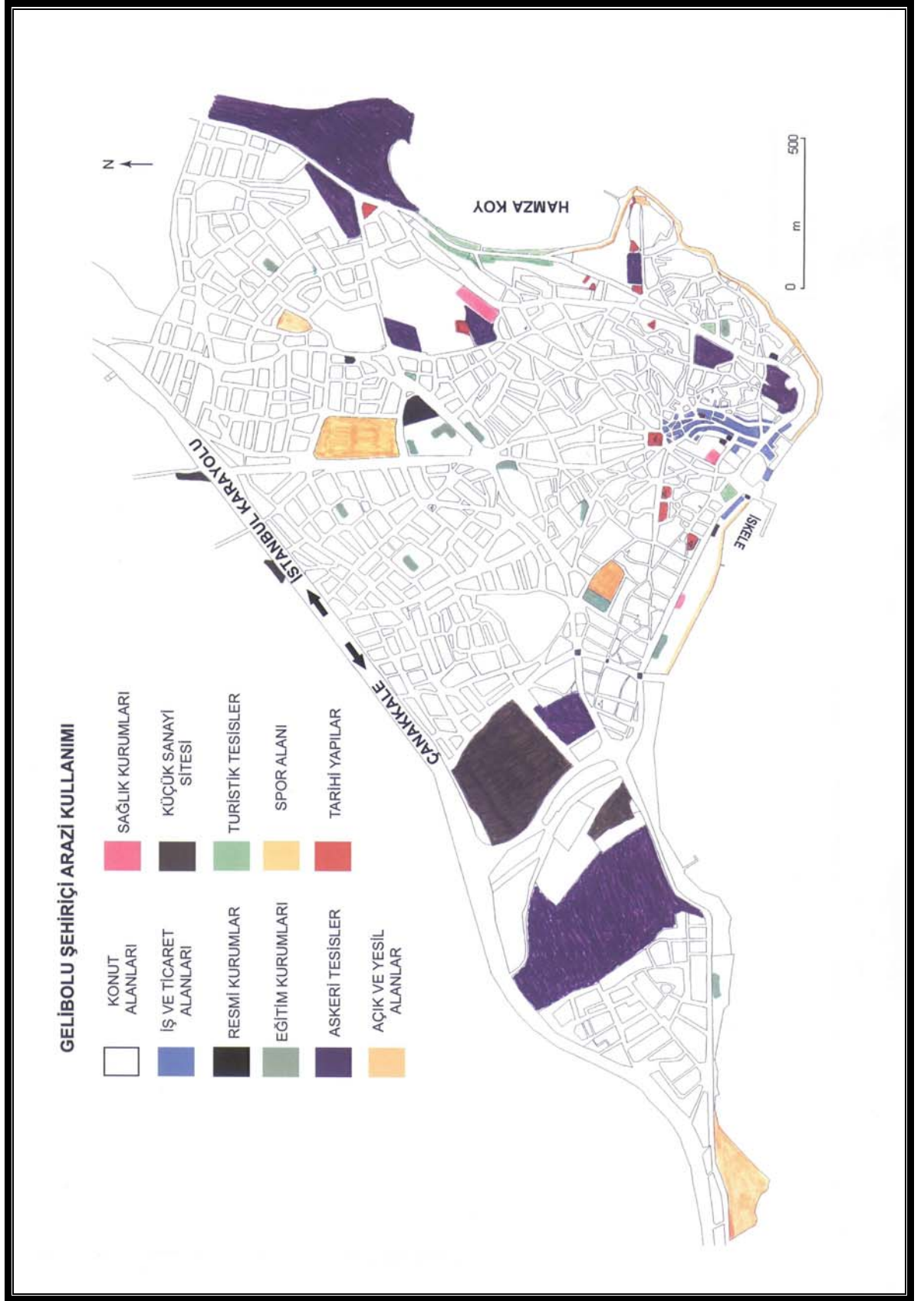
Şehrin kuzeydoğusunda bulunan lojman dokusunun kontrollü bir bölge olması nedeniyle yollarda araç trafiği yoğun değildir. Bu az yoğunluk seyrek bir yol dokusu ortaya çıkarmış olup, geleneksel merkezi dokudaki yol sisteminden farklılık göstermektedir. Dokudaki yolların tamamı asfalttır.

Gelibolu'da arazi kullanımına bağlı olarak arazi fiyatlarında da değişik bölgelerde farklılıklar görülmektedir. En değerli arazilerin merkezde ve kıyı şeridinde olduğu gözlemlenmektedir. HocaHamza Mahallesi'nin kıyı şeridinin merkeze yakın kıyı şeridindeki arazilerden daha değerli olduğu göze çarpmaktadır. Camii Kebir Mahallesi'ndeki Taşçılar Caddesi ve HocaHamza Mahallesi'ndeki Tuğ Savul Caddesi'nin arazileri diğer caddelere göre daha değerlidir. Limandaki arazi fiyatlarının ticari merkeze göre daha düşük fiyatta olduğu görülmektedir. Bunun nedeni olarak bu bölgede belediyeye ait alanlar olması nedeniyle kiraların düşük olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Gelecekte şehrin merkezinde var olan kısıtlı arazi kullanım sorununu hafifletmek için mevcut olan fonksiyonunu yitirmiş veya amacına ulaşamayan ve artık şehre yük olmaya başlamış mülklerin ileriye yönelik olarak yeniden gözden geçirilmesi yararlı olabilir. Şehirde var olan kamu binalarının yapı durumlarının kötü olduğu ve işlevlerini tam olarak yerine getiremediği görülmektedir. Onun için bu yapıların iyileştirilmesi yada şehirdeki daha işlevsel yapılarla değiştirilmesi düşünülmelidir. Anıtsal yapılar şehir dokusunun bütünü içinde kaybolmakta ve fark edilememektedirler. Çevrenin anıtları daha tanımlayıcı hale getirmesi gerekmektedir. Anıtların etrafındaki çevre düzenlemesi yeterli olmamaktadır. Bakımsızlık algıda zorluğa neden olmaktadır. Şehrin kimliğini en çok ortaya çıkaran bu yapıların bakımsızlık ve düzensizlik yüzünden kaybolmasını engellemek için, erişebilirliğe

ayrıca önem verilmelidir. Mevcut çarpık dokunun kısa sürede ve tamamen yenilenmesi gerekmektedir.

Gelibolu’da yerleşmenin yapısı ve özelliklerini anlatmaya çalıştığımız bu bölümde, sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki; Gelibolu’nun etki alanı daha ziyade belediye sınırları içinde kalmaktadır. Hem faal nüfusun dağılışı hem de şehir fonksiyon sahalarının dağılışı bunu kanıtlamaktadır.

Harita 4: Gelibolu Şehiriçi Arazi Kullanımı

III. ŞEHİRSEL FONKSİYONLAR

A. YÖNETİM FONKSİYONU

Kır ve şehir ilişkilerini geliştiren şehre merkeziyet gücü kazandıran fonksiyonların en önemlilerinden biri hiç kuşkusuz yönetim fonksiyonudur.

Gelibolu oldukça uzun bir dönemden beri yönetim fonksiyonuna sahip olan yerleşmelerden biridir. Tarihi kayıtlardan anlaşıldığına göre Gelibolu'nun 1872 yılında Mutasarrıflık (sancak) olarak kurulduğu, 1923 yılında tüm mutasarrıflıkların unvan itibariyle kaldırılıp, Vilayet sayılması üzerine Gelibolu'da Vilayet olmuştur. Gelibolu Vilayet iken Eceabat, Keşan, Şarköy, Mürefte, İpsala ve Enez ilçelerinin bu Vilayete bağlı oldukları anlaşılmaktadır. Gelibolu 23 Temmuz 1926 yılında Çanakkale İli'ne bağlı ilçe olmuştur.

Gelibolu, merkezi bir konumda bulunduğu yönetim sınırları içinde yeralan belde ve köy yerleşmelerinde yaşayan 46226 (DİE,2000) nüfusun yönetim hizmetlerinin yürütüldüğü bir yönetim merkezi olarak önemli bir rol oynar.

Gelibolu, İdari Bölüm bakımından Merkez, Evreşe, Bolayır, Kavak Beldeleri ve 25 Köye bölünmüştür. Başta Gelibolu olmak üzere her üç belde de belediye teşkilatı vardır. Köylere bağlı mezra, oba ve mahalle bulunmaktadır. Gelibolu'ya ve beldelere bağlı 13 mahalle bulunmaktadır. Şehir ile belde ve köylerin genel olarak yerleşim durumu iyidir. Dağınık olmayıp toplu halde yerleşim söz konusudur.

Gelibolu Özel İdare Müdürlüğü, bir asırdan fazla geçmişi olan, çok eski ve tarihi değeri olan bir binada hizmet vermekte iken şimdi Kaymakamlığa ait eski lojman binasında hizmet vermektedir. Görev bir müdür ve bir memur ile yürütülmektedir. İl Daimi Encümenince görüşülüp uygun görülen köylere yardım yapılmaktadır. Köylere Hizmet Götürme Birliğince de 25 köye Köylere Yatırım Teşvik faslından yardım yapılmaktadır.

Gelibolu Belediyesi 1923 yılında kurulmuş olup, 1580 sayılı Belediye Kanununda belirtilen niteliklere kavuşmuştur. Gelibolu Belediyesi'nde halen 60

memur, 155 işçi çalıştırılmakta olup, toplam 230 personel görev yapmaktadır. Gelibolu Belediyesinin araç-gereç durumu yeterli olup, 30 adet dükkân, 5 adet plaj büfe, 12 adet tarla, 50 adet arsa, 4 adet bahçeli çeşme ve 4 adet mezarlıktan ibaret gayrimenkulü vardır. Taşcılar caddesi üzerindeki binasında hizmet vermektedir.

Gelibolu Belediyesi imar planı 20.02.1980 tarih onaylı olup, imar planındaki alan 194,75 hektardır. İmar planı Bakanlıkça tasdik edilmiş olup, gecekondulaşma, gecekondü önleme ve gecekondü uygulama bölgesi yoktur. Beş mahalle mevcuttur.

Gelibolu’da su dağıtımı şehrin güneybatısından gelen bir taşıma ana hattında pompaj yöntemiyle yapılmaktadır.

Tayfur Barajının yapımından sonra Gelibolu’nun su sorunu büyük ölçüde çözümlenmiş olup yeterli durumdadır. Buna rağmen havaların kurak geçtiği yıllarda şehirde su sıkıntısı çekilmektedir. Bu nedenle Gelibolu’da içme suyu ihtiyacının bir kısmının karşılanması için Çokalca, Sarmaşıklı ve Karayokuş derelerinde, Gelibolu Fabrika ve Fabrika içi deresinde, Gelibolu Evreşe Ayvalı deresinde ve Kavak çayında iyileştirme çalışmaları yapılmıştır.

Gelibolu’nun merkez ve yazlık yerleşimlerinin toplam içme-kullanma suyu ihtiyacının, yarımada açılan kuyulardaki olumsuzluklar nedeniyle yeraltı suyundan karşılanması mümkün görünmemektedir. Bu nedenle; geleceğe yönelik içme-kullanma suyu ihtiyacının Çokal Barajı’ndan karşılanması için çalışmalar sürdürülmektedir.

Gelibolu’da içme suyu sıkıntısı yanında, şehirde içme suyu şebeke borularının ve kanalizasyon borularının yan yana geçiyor olması içme suyunun temiz olmamasına ya da içilmesinin riskli olmasına neden olmaktadır. Zaten şehirde çeşitli firmalara ait 19 lt’lik damacana suyu kullanımının oldukça fazla olması aynı zamanda bu durumun bir kanıtı olarak da gösterilebilir.

Gelibolu’da kanalizasyon şebekesi 1983 yılında tamamlanmıştır. İmara yeni açılan bölgelerde kanalizasyon şebekesi planlı bir şekilde Belediye Başkanlığı tarafından döşenmektedir. Mevcut kanalizasyon sistemi ise kısa vadede kentin

gereksinimlerini karşılayacak düzeydedir. Ancak belediyeden alınan bilgiler ışığında bu sistemin bir kısmının yenilenmesine başlanması yarar bulunmaktadır.

Özellikle yoğun konut dokusunun bulunduğu şehir merkezi çevresinin kanalizasyon sisteminin eskimiş ve yetersiz olmasından dolayı öncelik bu bölgeye verilmelidir.

Gelibolu'nun çevre yerleşimlerinde ise kanalizasyon sorunu fosseptik çukurları ile giderilmektedir.

Gelibolu'da katı atıklar günün hemen her saatinde görevliler tarafından dönüşümlü olarak toplanmakta ve şehir dışında Yeniköy civarındaki çöp depolama alanında açık çöp toplama yöntemiyle depolanmaktadır. Mevcut çöp depolama alanının, teknolojik alt yapıdan yoksun olması su kirliliğine, dolayısıyla toprak kirliliğine yol açmaktadır. Organik maddelerin çürümesi sonucu meydana gelen koku toprağa sinmekte böylece kokular, şehri olumsuz etkilemektedir.

Foto 8: Şehir Çöplüğü

Gelibolu'da dünya bankasının sağladığı krediden yararlanılarak katı atık geri dönüşüm tesisi kurulması düşünülmüş, fakat gerekli nüfus yoğunluğu mevcut olmadığı için gerçekleştirilememiştir. Nüfusun azlığı geri dönüşüm için gerekli

minimum çöp miktarının toplanmasına engel teşkil etmektedir (Kaynak: Gelibolu Belediyesi).

Gelibolu’da elektrik hizmeti önce düşük gerilimli hatlardan sağlanmıştır. Fakat daha sonra kentin artan nüfusu göz önüne alınarak daha yüksek gerilimli elektrik ana hattına ihtiyaç duyulmuştur. Bunun sonucu olarak da elektrik hatlarında düzensizlik ortaya çıkmıştır. Kimi yerlerde yüksek gerilim hatta ve düşük gerilim hattı birbirine paralel gitmiştir (TEDAŞ Ar-Ge 2001 İstatistikleri).

Gelibolu Emniyet Müdürlüğü, hizmetlerini 1 Emniyet Müdürü, 1 Başkomiser, 2 Komiser Muavini, 35 Polis Memuru, 1 sivil memur ve 2 çarşı ve mahalle bekçisi olmak üzere toplam 42 personel ile yürütülmektedir.

Gelibolu Jandarma Komutanlığı, hizmetlerini 1 Subay, 13 Astsubay, 14 Uzman Jandarma Çavuş, Erbaş ve Er tarafından yürütmektedir. Komutanlığa bağlı bir Merkez Jandarma Karakol Komutanlığı, iki Bucak Jandarma Karakol Komutanlığı ile bir Bölge Jandarma Karakol Komutanlığı, bir Mobil Asayiş Karakolu ve 1 Trafik Timi mevcuttur.

Gelibolu’da idari fonksiyonu oluşturan kamu kurum ve kuruluşları genellikle Camiikebir ve Yazıcızade mahallelerinde yoğunluk kazanmakla birlikte özellikle askeri kuruluşlar, başta Hocahamza mahallesinde Tuğsavul Caddesi üzerinde yer alan II. Kolordu Komutanlığı olmak üzere şehrin denize bakan kıyıları boyunca yer almaktadır. Bununla birlikte bazı askeri idari binalar (askeri lojmanlarda dahil) şehrin çeşitli mahallelerine dağılmıştır. Bu durum şehirde askeri alanların geniş yer kaplamasına neden olmuştur. Kuşkusuz şehrin yerleşim alanları büyüdükçe yeni inşa edilecek olan kamu kurum ve kuruluşlarına ait binalar da buna paralel bir dağılışı gösterecektir.

Şehre yönetim fonksiyonu kazandıran diğer kamu kurum ve kuruluşları, şehrin çeşitli yerlerinde ayrı ayrı iken yeni yapılan Hükümet Konağı sayesinde bir araya toplanmıştır. Gelibolu-Keşan asfaltı üzerinde yer alan yeni Hükümet Konağı’nın şehir merkezine uzak kalması vatandaşlar açısından biraz sorun teşkil etmektedir.

Bunun yanında kamu hizmetlerini yürüten bu kurum ve kuruluşların toplanmış olması, yönetimle ilgili işlerini çözümlmek için özellikle kırsal yerleşmelerden Gelibolu'ya gelen kişilerin işlemlerini bir hayli kolaylaştırmıştır.

Gelibolu'da kamu yatırımları olarak, kısa ve orta dönemde İlköğretim Okulu, orta öğretim öğrenci yurdu, halk eğitim merkezi binası, Gelibolu Limanı'nın tamamlanması, 18 Mart Üniversitesi'ne bağlı Su Ürünleri Fakültesi açılması, balıkçı barınağı yapılması başlıca çözüm bekleyen ve programa alınması gereken yatırımları olarak görülmüştür.

B. EĞİTİM VE KÜLTÜR FONKSİYONU

Gelibolu'nun tarihi yapısına bakılırsa, şehrin kuruluşunun M.Ö. 1500 yıl öncesine kadar uzandığı, eğitim ve kültür tarihinin çok eskiye dayandığı görülmektedir. Osmanlı döneminde Gelibolu nüfusunun 70.000 'in üzerinde oluşu eğitim ve kültür aşamaları yönünden sağlam bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Foto 9: Eski Cumhuriyet İlkokulu

Şehirde eğitim ve kültür fonksiyonu Çanakkale 18 Mart Üniversitesi'ne bağlı Piri Reis Yüksek Okulu Müdürlüğü, Milli Eğitim Müdürlüğü, Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü, Halk Kütüphanesi Müdürlüğü, iki sürücü kursu, üç öğrenci yurdu gibi kamu kuruluşları tarafından yürütülmektedir.

Çanakkale 18 Mart Üniversitesine bağlı Piri Reis Meslek Yüksel Okulu'nda 24 öğretim görevlisi ve 520 öğrenci ile öğretim verilmektedir.

Gelibolu'da, 3 belde ve 25 köyde toplam 30 okul ve kurum bulunmaktadır. Halen bu okul ve kurumlarda toplam 429 personel görev yapmaktadır.

2004-2005 Eğitim-Öğretim yılında; bünyesinde 1-8 sınıfı olan ilköğretim okullarında 4820, orta öğretimde 2078, Çıraklık Eğitim Merkezi'nde öğrenci sayısı

263'tür. Ayrıca şehirde özel eğitim veren 1 adet İşitme Engelliler İlköğretim Okulu (öğrenci sayısı 54) , 1 adet Görme Engelliler İlköğretim Okulu(öğrenci sayısı 49) mevcuttur.

Gelibolu'da eğitime çok önem verilmiştir. Okullarının başarı oranı Türkiye genel ortalamasının üzerindedir.

Şehrsel fonksiyonlar açısından ilköğretim okullarının Gelibolu'nun fonksiyonel etki bölgesine çok önemli hizmetler verdiği söylenemez. Buna karşılık öğretimin ikinci basamağını oluşturan liseler (özellikle Endüstri Meslek Lisesi, Ticaret Lisesi, Çıraklık Eğitim Merkezi) şehrin tüm fonksiyonel etki bölgesine hizmet vermektedir. Bu gibi okullar şehrin iktisadi hayatına ve bu arada genel hizmetler fonksiyon alanında küçümsenmeyecek oranda katkı sağlamaktadırlar.

Şehirde özellikle meslek okullarının bir hayli fazla oluşu dikkat çekmektedir. Denizcilik Lisesi, Sağlık Meslek Lisesi de bu okullardan bazılarıdır. Öğrenciler açısından bu okullar genellikle kısa yoldan hayata atılmak için tercih edilmektedir. Çoğunlukla kırsaldan gelen öğrencilerin birinci tercihi olan meslek liseleri birazda ailelerin maddi imkânlarının sınırlı oluşu nedeniyle bir anlamda zorunlu tercih edilen okullar olmaktadır.

Gelibolu tarihi ve kültür eserleri bakımından zengin olup, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün korumasında türbeler, mezarlar, eski eserler bulunmaktadır.

Gelibolu'da kültürel faaliyetler içersinde mahalli gazetelerin de önemli bir yeri vardır. Şehirde Yeni Gelibolu, Büyük Zafer ve Ay-Yıldız Haber isimli üç adet, haftada iki gün yayınlanan mahalli gazete çıkmakta olup, basım işleri yapan 4 adet matbaa vardır. Ayrıca Gelibolu FM isimli yerel radyo istasyonu mevcut olup, Gelibolu ve çevresine yayın yapmaktadır.

Yaygın eğitim kuruluşu olan Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü'nde, kadrolu olarak 1 Müdür, 1 Halıcılık Öğretmeni, 1 kadrolu Usta Öğretici vardır. Kadrolu öğretmen ve usta öğreticiler dışında 9 usta öğretici ders karşılığı kurslarda görev yapmaktadır.

Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü'nce merkezde, beldelerde ve köylerde çeşitli kurslar açılmış, bu kursların sayısı 17 branşta toplam 42 adettir. Bu kurslar; okuma-yazma, halk oyunları, model uçak yapımı, bilgisayar operatörlüğü, el sanatları, makine nakışı, giyim, yetkili kalorifer ateşçiliği, süt sığırlarına bakım ve besleme, arıcılık, tarla bitkileri yetiştiriciliği, meyvecilik, örtü altı sebzeçiliği, sebzeçilik, bağcılık ve kurban kesimi kursları olup Gelibolu'nun eğitim ve kültürel alt yapısının gelişimine katkıda bulunmaktadır.

Kurslardan bazıları Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü, 2.Kolordu Komutanlığı ve Tarım İlçe Müdürlüğü ile işbirliğinde açılmış olup, bu kurumların görevlileri usta öğretici olarak görevlendirilmişlerdir.

Gelibolu'daki Halk Kütüphanesi Müdürlüğü'nde çeşitli kaynaklı 16.542 adet kitap mevcut olup, bu kitaplardan % 70'i 1950'li yılı basımı ve öncesini kapsamaktadır. Bu yüzden kütüphanedeki kitapların güncellenmesi ayrıca günümüzde hızla yayılan internet kullanımının kütüphaneye de kazandırılması büyük önem arz etmektedir. Kütüphane'de okuyucuların çoğunluğunu öğrenciler oluşturmaktadır. Günlük tutulan istatistik formlarına göre 2004 yılında 4727 öğrenci kitaplardan yararlanmıştır.

Şehirde geçmişte var olan bir adet sinemanın yanmış olmasından dolayı, sinema yoktur. Ancak bu eksikliğin yakın zamanda giderilme yollarının aranması şehrin kültürel gelişimine yapacağı katkı açısından son derece önemlidir.

Gelibolu'da spor tesisi olarak 1 adet kapalı spor salonu, 2 adet futbol sahası, 8 adet semt futbol sahası, 1 adet tenis kortu, 1 adet okçuluk atış poligonu, 1 adet minyatür çim saha, 1 adet halı saha ve 1 adet karate salonu mevcuttur. Okçuluk faaliyeti yapan tek ilçe Türkiye'de Gelibolu'dur ve 20 civarında sporcu bu dalda çalışmaktadır.

Gelibolu'da gençlerin yararlanması için mevcut olanakların zenginleştirilmesi diğer yandan özellikle ailelere hitap edecek sosyal ve kültürel alanların eksikliğinin giderilmesi gelecekte şehrin bu alandaki gelişimine önemli katkı sağlayacaktır.

C. SAĞLIK FONKSİYONU

Gelibolu’da sağlık hizmetleri, 1 Devlet Hastanesi, 1 Verem Savaş Dispanseri, 1 SSK Tabipliği, 6 Sağlık Ocağı ve 9 Sağlık Evi ile yürütülmektedir. Devlet Hastanesi 37 yataklıdır. Gelibolu’nun sağlık kurumlarında toplam 10 uzman doktor, 1 diş hekimi, 13 pratisyen hekim, 22 ebe, 36 hemşire, 2 sağlık memuru, 2 laboratuvar teknisyeni, 3 röntgen teknisyeni, 1 müdür, 1 müdür yardımcısı, 1 personel şefi, 5 acil tıp teknisyeni, 3 memur, 1 teknisyen, 2 hizmetli, 2 şoför, 3 anestezi teknisyeni olmak üzere toplam 108 personel ve taşeron şirketlere ait 20 temizlik işçisi çalışmaktadır.

Gelibolu Devlet Hastanesi, 10 uzman hekim, 6 pratisyen hekim, 1 diş hekimi, 1 hastane müdürü, 1 hastane müdür yardımcısı, 16 ebe, 31 hemşire, 4 acil tıp teknisyeni, 2 memur, 1 ambar memuru, 1 hizmetli, 2 anestezi teknisyeni, 1 laboratuvar teknisyeni, 1 sağlık memuru ve taşeron şirketlerden 20 temizlik işçisi ile hizmetini yürütmektedir.

<u>Yapılan Hizmetler</u>	<u>:</u>	
Yatarak Tedavi Gören Hasta Sayısı	:	695
Yaptırılan Doğumlar	:	98
Toplam Poliklinik Sayısı	:	47.356
Diş Polikliniği Sayısı	:	2.140
Yapılan Dolgu Sayısı	:	14
Laboratuvar Hizmetleri	:	26.745
Röntgen Sayısı	:	5.828

Gelibolu Devlet Hastanesinde 1 adet donanımlı olmak üzere 2 adet Ambulans bulunmaktadır. Çalışan uzman hekim yetersizdir. Yerleşim yerinin turizm bölgesi olmasından dolayı özellikle yaz dönemlerinde hasta nakil ve ulaşım zorlukları yaşanmaktadır.

Verem Savaş Dispanseri, 1967 yılından beri kendi binası olmadığından geçici hizmet binasında 2 doktor ve 4 hemşire ile çalışmalarını sürdürmektedir.

Gelibolu Semt Polikliniği, şehirde SSK Dispanseri olarak faaliyetini sürdüren kurum, 19.02.2005 tarihinden itibaren Gelibolu Semt Polikliniği adı ile Sağlık Grup Başkanlığı'na bağlanmıştır. Kurum artık hiçbir ayırım yapmadan tüm kurumların hastalarına bakmaktadır. 1 Doktor, 10 Ebe Hemşiresiyle birlikte poliklinik, Laboratuvar, enjeksiyon ve pansuman işleri yapmaktadır.

Merkez 1 Nolu Sağlık Ocağı, 1992 yılında kurulmuş olup Yazıcızade, Camiikebir, Alaaddin mahallelerinin yarısına ve Gazi Süleyman Paşa mahallesinin tamamına toplam 13.683 nüfusa hizmet vermektedir. 2 Doktor, 2 Sağlık Memuru, 5 Ebe, 2 Hemşire, 1 Memur, 1 Sıtma İşçisi, 2 Hizmetli Personel ile çalışmalarını yürütmektedir.

Gelibolu 2 Nolu Sağlık Ocağı, 1999 yılında Karayolları binasında kurulmuştur. Ocaklı köyünde Sağlık Evi bulunup Fındıklı, Yeniköy, Kavaklıtepe köylerine ve Alaaddin , Hocahamza mahallelerinin tamamı, Camiikebir, Yazıcızade mahallelerinin yarısına toplam 10.550 nüfusa hizmet vermektedir. 2 Doktor, 2 Sağlık Memuru, 11 Ebe, 2 Hemşire, 1 Hizmetli personel ile çalışmalarını yürütmektedir.

Gelibolu'da 2.Kolordu Komutanlığı'na ait bir asker hastanesi ayrıca Bayırköy, Kavakköy, Bolayır ve Evreşe beldelerinde 1 adet Sağlık Ocağı bulunmaktadır.

Gelibolu'da sağlık fonksiyonunu oluşturan sağlık kuruluşları, Merkez 22.771, Köyler 14.745 olmak üzere toplam 37.516 nüfusa hizmet vermektedir.

D. ULAŞIM FONKSİYONU

Gelibolu kara ve deniz yolları ile komşu il ve ilçelere bağlanmıştır. Şehir İstanbul-İzmir, Edirne-İzmir, İstanbul-Bursa yolları üzerinde bir merkez teşkil etmektedir. Gelibolu İstanbul'a 289, Çanakkale'ye 48 km uzaklıktadır. Ayrıca Lâpseki İlçesi ile de 3,25 mil uzaklıktadır. Gelibolu-Lâpseki arasında arabalı vapur (feribot) çalışmaktadır. Özel şahıslarca Gelibolu-Çardak ve Gelibolu-Lâpseki arasında araç taşıyan motorlar da bulunmaktadır.

Gelibolu tüm bu yol ilişkileri içinde zorunlu aktarma ve geçiş noktası olmaktadır. Şehir mecburi transit noktası olduğundan İstanbul-Çanakkale-İzmir gibi ulaşım ilişkilerinin doğurduğu otobüs trafiğine sahne olmaktadır.

Tablo 5: Gelibolu’nun önemli merkezlere olan uzaklıkları

GELİBOLU	MERKEZLER	UZAKLIK (km)
Gelibolu	İstanbul	289
Gelibolu	İzmir	370
Gelibolu	Bursa	231
Gelibolu	Ankara	608
Gelibolu	Edirne	178
Gelibolu	Tekirdağ	145
Gelibolu	Keşan	67
Gelibolu	Bolayır	17
Gelibolu	Eceabat	40

Şehir dışı ulaşım feribot ve otobüslerle sağlanmaktadır. Bunların genellikle sabah ve akşam seferleri mevcuttur. Feribot ulaşımında özel ve belediyeye ait firmalar hâkim iken otobüs taşımacılığı özel firmalarla yapılmaktadır. Bu firmalar ise Kamil Koç, Metro Turizm, Radar Turizm ve Çanakkale Truva Turizm’dir.

Şehirde deniz trafiği yük ve yolcu akımlarında kullanılmaktadır. İzmir, İstanbul ve Karadeniz limanlarına deniz bağlantısı hammadde ve işlenmiş sanayi maddeleri yükleyen gemilerle kurulmuştur.

Şehir içinde mevcut iskele, yolcu taşımacılığının yanı sıra mal yükleme ve boşaltma işlevini de üstlenmektedir. Gelibolu limanında, arabalı vapur yanaşma iskele ve rampası ile, 60-75 m boyunda yük gemilerinin yanaşabileceği iskele mevcuttur. Ortalama su derinliği 7 m’dir. Denizcilik İşletmeleri arabalı vapuru Gelibolu-Lâpseki arasında kışın 12, yazın ise 22 sefer yapmaktadır.

Foto 10: Feribot İskelesi

Şu anda kullanılan iskele merkeze çok yakın olduğu için ve Gelibolu'nun geçiş noktası olma özelliği olduğu için, iskeleyi kullanan tüm yük taşıtları şehre zarar vermektedir. Ağır yük taşıyan tırlar, kamyonlar tarihi özelliği olan bu şehrin özelliğini kaybetmesine neden olmaktadır. Yeni iskele projesinin bunu önleyeceği düşünülmektedir. Yapılması düşünülen yeni iskele, kapasite olarak eski iskelelerden daha büyük, konum olarak daha kullanışlı ve Gelibolu için daha yararlı olacak bir projedir. Liman projesi, balıkçı barınağı, yükleme-boşaltma iskelesi ve arabalı vapur (feribot) iskelesi olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Yap, işlet, devret modeli ile yurt dışı kaynaklı (Japon-Çin) yapılması planlanmakta ve üzerinde çalışmalar devam etmektedir (Kaynak: Gelibolu Belediyesi).

“ Yerleşmelerin nüfuslarının çoğalmasıyla kendini belli eden şehirleşme olayı, çeşitli şehrsel sorunlar yanında, trafik sorunları da yaratmaktadır”(Tümertekin – Özgüç,1997). Nüfus artışı tüm şehirlerde olduğu gibi Gelibolu şehir içi ulaşımında da bazı sorunlar oluşturmuştur. Bu sorunlar başlıca şöyle özetlenebilir:

Gelibolu'nun Asya ve Avrupa arasında geçiş noktası olma özelliği sebebiyle şehir içerisinde özellikle hava muhalefeti(sis,rüzgar) olduğu zamanlarda kamyonların ve diğer araçların yol kenarlarında bekleme yapması trafik sıkışıklığına yol

açmaktadır. Ayrıca liman ve otogarın birbirine olan uzaklığı yolcuların karşıya geçişlerde vakit kaybetmesine sebep olmaktadır.

Şehir içi ulaşımında örgütlenme fazla gelişmemiştir çünkü şehirde yaya ulaşımı ağırlıklıdır. Bunun yanında genellikle minibüslerle, yolcu taşımacılığı yapılmaktadır.

Şehir içi yollar dar ve iyi planlanmamıştır. Şehir genelinde, özellikle de çarşı ve civarında otopark sorunu gözlenmektedir. Gelişigüzel park edilen araçlar, yaya ve araç trafiğini olumsuz etkilemektedir. Şehir içi yollarda yönlendirme sorunları, kavşak tasarımlarında problemler, yaya trafiğini engelleyici unsurlar (kaldırımların dar olması, gerekli yerlerde kaldırımsız yollar, merkez ve merkeze yakın yerlerde esnafın kaldırımları yaya trafiğini engelleyici düzeyde işgal etmesi) bulunmaktadır.

Foto 11:Trafiğin Yoğun Olduğu Çarşı Caddesi

E. TİCARET FONKSİYONU

Gelibolu'da ticaret son on yıldır hızlı bir gelişme göstermiştir. Şehirde ikincil konut kullanımının yaygınlaşması, diğer yünden özellikle turizme bağlı olarak artan nüfus hareketliliği, Gelibolu'da ticari işyerlerinin sayısının hızla artmasına neden olmuştur. Daha çok perakende ticaret kapsamında faaliyet gösteren bu iş yerleri, şehir içi ihtiyaçlar yanında civar belde ve köylerdeki kırsal kesime de önemli oranda hitap etmektedir.

Gelibolu'daki ticari faaliyetlere genellikle küçük esnaf işyerleri hakim olup, perakende ticaret ve hizmet işyerleri çoğunluğu oluşturmaktadır. Perakende ticaret işyerleri arasında günlük ihtiyaçlara cevap veren dükkanlar (market, fırın, kasap, manav vb.) ile periyodik ihtiyaçlara cevap veren dükkanlar (ayakkabı, konfeksiyon, tuhafiyeye, zücaciye, kırtasiye, eczane vb.) sayısal fazlalık yönünden başta gelirler. Bu da Gelibolu'da perakende ticaret faaliyetlerinde, genel olarak günlük ve periyodik ihtiyaçlara yönelik ticaret hizmetlerinin hakim durumda olduğunu göstermektedir. Ancak bunun yanında halı, mobilya, elektrikli ev aletleri gibi uzun vadeli ihtiyaçlara cevap veren işyerleri ile hizmetler sektörüne yönelik kuaför, berber, lokanta, pastane, otel, motel sayısı da bir hayli fazladır.

Ticaretin gelişmesinde önemli bir fonksiyona sahip olan kuruluşlardan biri de bankalardır. Şehirde Akbank, Halk Bank, İş Bankası, Oyakbank, Vakıfbank, Ziraat Bankası olmak üzere 6 banka şubesi hizmet vermektedir. Ayrıca, şubesi olmayan Yapı Kredi Bankası iskele meydanında bir ATM ile hizmet vermektedir.

Gelibolu limanı önemli bir ticaret noktasıdır. Şehrin ilk ticari gelişimi Tuğsavul Caddesi ile Zübeyde Hanım Caddesi'nin kesiştiği yerde başlamış, yerleşmenin gelişme yönü paralelinde kuzeyden güneye doğru oluşmuştur. Şehir batıda Kaptanlar ve İbni Hasancık Sokak, doğuda Şefik Ake Caddesi, güneyde ise sahilden başlayıp Liman Caddesi doğrultusunda kuzeye doğru gelişmektedir.

Ticari faaliyetlerin yüksek olduğu Zübeyde Hanım Caddesi üzerindeki ticari birimlerin alt katları ticaret, üst katları ise konut olarak kullanılmaktadır. Liman Caddesi'nin kuzeyinde kalan kısımda otellerin ağırlık kazandığı gözlenmektedir. Daha kuzeye çıkıldıkça perakende ticaret birimleri yer almaktadır. Şehirde ticaret alanı 24.500 m², kamu alanı 3197 m², konut alanı ise 14.833 m² alan kaplamaktadır. Bu veriler Gelibolu'da ticarete önem verildiğini göstermektedir.

Bölgenin en büyük Pazaryeri Gelibolu'da olup merkezde Santral Caddesi'nde kurulmaktadır. Gelibolu'da Salı ve Cumartesi günleri, Evreşe beldesinde Cuma günü, Bolayır beldesinde Perşembe günü, Kavakköy beldesinde Çarşamba günleri Pazar kurulmaktadır.

Ürün çeşidinin oldukça geniş olduğu bu pazarlarda halk, yiyecek ihtiyacının dışında, giyecek ve diğer gereksinimlerini de karşılamaktadır. Pazarda satılan mallar genellikle çevre iller olan İstanbul, Tekirdağ, Edirne ve Bursa'dan gelmektedir. Pazar satıcıları ise çoğunlukla Gelibolu halkındandır.

Gelibolu Esnaf ve Sanatkârlar odasına kayıtlı 1650 üye bulunmaktadır. Üyelerin büyük bir bölümü gıda, içecek ve tütün ağırlıklı perakende ticaret, lokantalar, pastaneler v.b. yerler ile berber, kuaför ve güzellik salonlarının faaliyetleri gibi faaliyetlerde çalışmaktadırlar.

Gelibolu'da Sanayi ve Ticaret Odasına kayıtlı 96 firma bulunmaktadır. Buna göre Gelibolu'da sektörlere göre işyerleri ve adetleri aşağıdaki gibidir.

Tablo 6: Gelibolu'da İşyerlerinin Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı

FAALİYET KOLUNA GÖRE İŞYERİ TİPİ	ADEDİ
Bankalar, Sarraflar ve Kuyumcular	12
Keresteciler ve Mobilya İmalatçıları	2
Manifatura ve Tuhafiyeciler	4
Dayanıklı Tüketim Malzemeleri Satıcıları	6
Toptan Bakkal, Kasap ve Besiciler	20
Müteahhitler	10
Kitap, Kırtasiye, Matbaa ve Zücciyeler	2
Eczacılar	1
Nakliye ve Akaryakıtçılar	6
İnşaat Malzemeleri Satıcıları	10
Oto Yedek Parçacılar	4
Otel ve Pastaneler	14
Zahireci, Fırıncı ve Un Fabrikaları	5
TOPLAM	96

Kaynak: Gelibolu Ticaret ve Sanayi Odası, 2004

Gelibolu’da 2. Kolordu Komutanlığı’nın bulunması şehirde asker nüfusun yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bu asker nüfus ve bu nüfusa bağlı hafta sonu ziyaretçileri Gelibolu ticaret hayatını canlı tutan en önemli etkenlerden birisidir. Ayrıca yazlık konut kullanımına bağlı olarak çevre illerden turizm amaçlı gelen nüfusun, diğer yönden yarımadaadaki tarih turizmine bağlı olarak gelişen nüfus potansiyelinin şehrin ticaret hayatı üzerinde önemli ve olumlu etkileri vardır. 2. Kolordu’ya bağlı er – erbaşlar ve onları ziyarete gelen aileleri şehirdeki pazarı canlandırmakta ve sürekli hale getirmektedir. Bunun yanı sıra burada askerliğini yapmış olup buraya yerleşen ve şehir nüfus yapısını etkileyen emekliler de Gelibolu ticaret hayatını canlandırmaktadırlar.

F. TURİZM FONKSİYONU

Marmara ve Çanakkale Boğazlarının güzel yerlerinden birisi olan Gelibolu, temiz ve akıntılı denizi, yeşilin ve mavinin tüm tonlarının birbiri ile kaynaştığı muhteşem koyları ile bölgenin en çekici şehirlerinden birisidir.

Gelibolu, doğal ve tarihsel nitelikleriyle Çanakkale’nin en yüksek turizm potansiyeline sahip yeridir. Gerek geçmiş ve gerekse yakın tarihin en önemli olaylarının yaşandığı topraklar olması ve bulunduğu coğrafi konum nedeniyle kültürlerin geçiş noktasında bulunan Gelibolu, birçok tarihi, dini ve turistik değeri de barındırmaktadır.

Gelibolu Kalesi, Çimpe Kalesi, Kale Havuzu, Fransız Mezarlığı, Gazi Süleyman Paşa Camii, Paşa Hamamı, Rumeli Fatih Gazi Süleyman Paşa Türbesi, Vatan Şairi Namık Kemal’in mezarı, Mevlevihane, Namazgah, Saruca Paşa Türbesi, Çilehane, Yazıcızade Mehmet Efendi Türbesi, Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı, Sinan Paşa Türbesi, Bayraklı Baba Türbesi, Emir Ali Baba Türbesi, Kalafat Mehmet Paşa Mezarı gezilebilecek tarihi yerlerdir.

Şehrin turizminde bir önemli etken de, kendi adını verdiği yarımada üzerinde 1915 yılında, Türk Ulusunun destanlaşan ve devleşen milli savunmasının yarattığı ve adına Çanakkale Savaşları dediğimiz tarihin izlerini bıraktığı kutsal savaş alanları

yerli ve yabancı turistin ilgisini her yıl artan dolulukla çekmekte ve ziyaret edilmektedir.

Gelibolu Tarihi Milli Parkı, doğal güzellikleri, deniz kıyıları ve savaş tarihi açısından yerli turistlerin ve Çanakkale Savaşları'na katılan yabancı ülkelerden öncelikle Avustralyalı, İngiliz ve Yeni Zelandalı turistlerin ilgisini çekmektedir. Bunun dışında Alman, İtalyan, Yunan, İspanyol ve Fransız Turistler de Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkını gezen ziyaretçiler arasındadır.

Gelibolu'nun tarihsel zenginliği içerisinde yer alan, yakın zamanda restorasyon çalışmaları tamamlanan, görkemli görüntüsü, mimarı harikası yapısıyla hayranlık uyandıran ve dünyanın en büyük Mevlevihanesi ünvanıyla dikkat çeken Mevlevihane binası şehirdeki turizm akışına önemli bir katkı yapmaktadır. Öyle ki özellikle Japon turistler için mutlaka görülmek istenen tarihi bir yapı durumundadır.

Gelibolu doğal güzellikleri, tarihi ve kültürel varlıklarının yanı sıra, Saroz Körfezi ve Marmara Denizi sahilleri itibari ile başlı başına bir turizm cennetidir.

Foto 12: Hamzakoy'dan Bir Görünüm

Gelibolu şehir merkezinde Hamzakoy, Fener altı, Eğritaş mevkiğinde çok rahat denize girilebilir. Hamzakoy altın sarısı kumsalıyla 3 km'lik bir alanı kaplar.

Fener altı mevkii ise Gelibolu Tersanesi'nden başlayıp Hamzakoy'e doğru uzanır. Özellikle Fener altı mevkii kayalıkları ve falezleri ile ünlü olup görsel açıdan olduğu kadar, deniz meraklılarının da uğrak yeridir. Bunun dışında iskeleden başlayıp Askeri Fabrika'ya kadar uzanan Piri Reis Kordonu bu bölgenin en uzun sahil şeridi ve yürüyüş alanına sahiptir.

Bunun yanı sıra yukarıda sıralanan Gelibolu'nun boğaza kıyısı olan yerleri dışında, ilçenin Saroz Körfezi'ne bakan kıyılarında da rahatlıkla denize girilebilir. Özellikle su sporları için bilinen bir adres olmaya başlayan Güneyli (Davut İskeleyi, Güneyli Limanı), Koruköy Altı, Bolayır Altı (Bakla Burnu), Ocaklı Altı, Yeniköy Bahçeler Limanı, Fındıklı Kömür Limanı, Değirmendüzü, Armutlu, Tayfur Karaağaç, Karainebeyli Ece Limanı, Burhanlı Cennet Köy adı sayılır denize girilebilecek, canlı akvaryum sayılabilecek yerlerdir.

Gelibolu'da turistik belgeli, üç yıldızlı Boncuk Otel, özel plajı, yüzme havuzu ve 101 yatak kapasiteli, üç yıldızlı Gallipoli Otel 226 yatak kapasiteli, ayrıca turistik özellikli Bilgi Otel, Türkmen Otel, Oya Otel, Yelkenci Otel, Ümit Motel, Akmartı Motel, Sun-Set Motel, İnci Motel, Cennet Motel, Obidi Camping, Belediye Motel Evleri, Dilmaç Otel, Yılmaz Otel, İstanbullu Şemsi Otel, Hakan Otel ve 45 standart, 6 süit toplam 51 oda ve 102 yatak kapasitesi ile üç yıldız statüsünde 18 Mart Üniversitesi'ne bağlı vakıf bünyesinde ve TESAŞ tarafından işletilen Hamzakoy Uygulama Oteli ile dört mevsim yerli ve yabancı turistlere hizmet verilmektedir.

Şehirde 18 Mart Üniversitesi'ne bağlı Piri Reis Turizm Otelcilik Meslek Yüksek Okulu, turizm sektörüne yönelik nitelikli eleman yetiştirerek bölge turizminin gelişiminde önemli rol oynamaktadır.

“Şehirlerde turistleri çeken hususların başında şehir merkezinde yaratılmış hoş ortam gelir. Değişik mimarileri olan sokaklar, caddeler, meydanlar, binalar ve yeşil alanlar, varsa limanlar, tarihsel özellikler ve benzerleri şehre çeşitlilik kazandırır” (Özgüç, 1998).

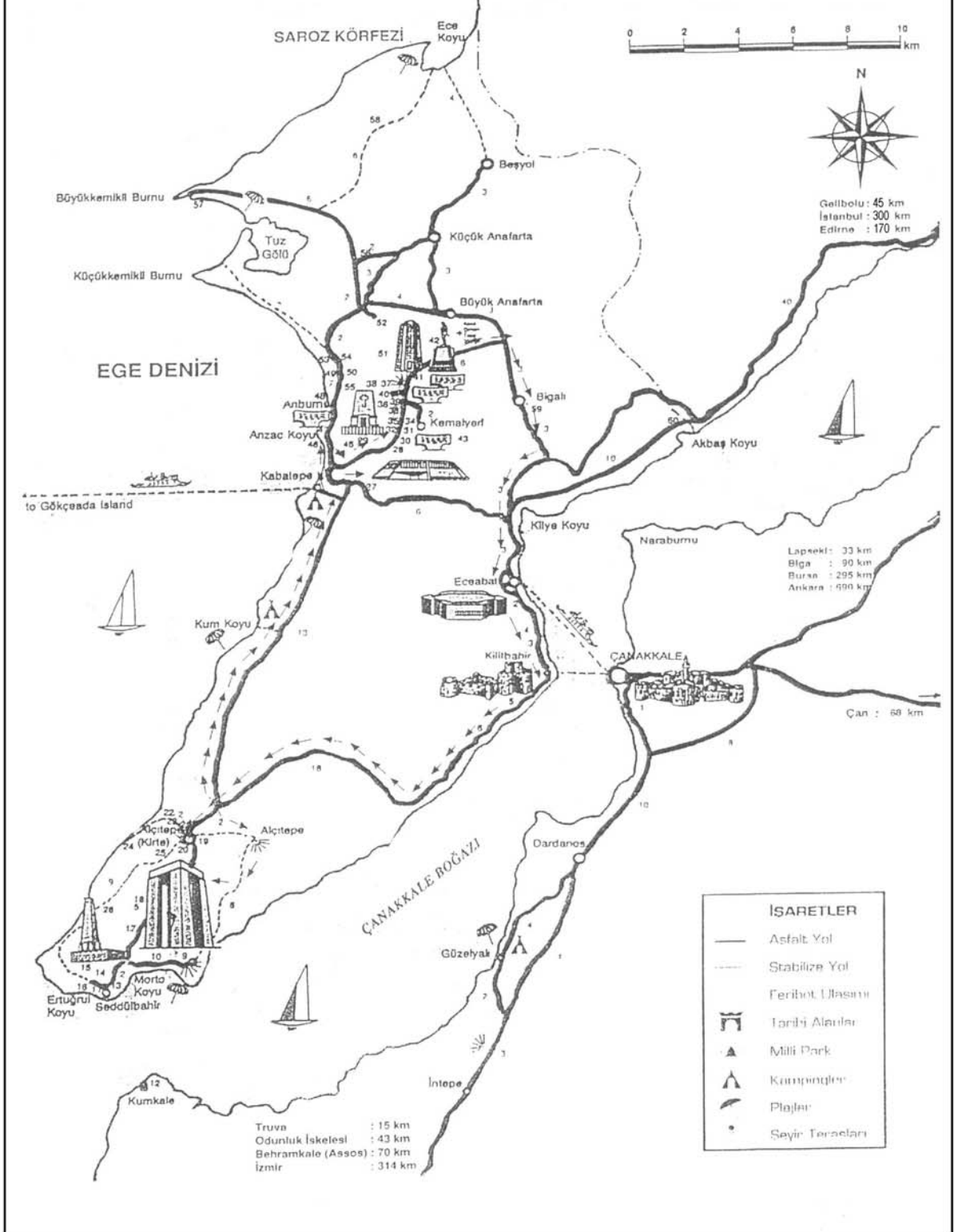
Bu anlamda Gelibolu, doğal güzellikleri, geçmişten gelen tarihsel zenginliği ve denizi ile fazlasıyla bu çeşitliliğe sahip bir şehirdir. Ancak tanıtım eksikliği,

ekonomik yetersizlikler, hizmet tesislerinin noksanlığı ve Askeri alanlar tarafından büyümesini engelleyen konumu nedeniyle bir mola noktası, ya da günübirlik gezilebilecek bir mekan olmaktan öteye geçememektedir.

Gelibolu'daki tesislerin herhangi bir tur ya da turizm şirketi bağlantısının olmaması şehirdeki turizm faaliyetlerinin örgütlü biçimde yürütülmediğini göstermektedir. Yerli ve yabancı turistlerin sadece kendi araştırmaları sonucunda bölgeye geldikleri anlaşılmaktadır.

Tesislerin nitelik ve sayı bakımından yetersizliği ise buradaki konaklama süresini azaltarak turizmin ekonomiye katkıda bulunmasını sınırlamaktadır. Konaklama merkezi olarak çoğunlukla Çanakkale il merkezi tercih edilmektedir. Bunun sebebi nitelikli tesislerin il merkezinde yoğunlaşmasıdır.

GELİBOLU YARIMADASI TARİHİ MİLLİ PARKI HARİTASI

Harita 6: Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı

G. SANAYİ FONKSİYONU

Şehirleşmenin göstergelerinden biriside ekonomik düzeydir. Günümüzde ekonomik gelişmenin, sanayinin gelişmesiyle ilişkili olduğu bilinmektedir. Gelibolu'da sanayi ölçeği küçüktür ve gelişmemiştir. Sanayi kuruluşları olarak küçük çaplı konserve fabrikaları, Askeri Ağır Bakım Tamir Fabrikası, Gemi Yapım Tersanesi, Kereste Fabrikası, Un Fabrikası, Yağ Fabrikası ve mermer, mobilya, tekstil, doğrama atölyeleri sayılabilir.

Foto 13:Küçük Sanayi Sitesi

Gelibolu'da küçük esnaf ve sanatkarların daha elverişli şartlarda çalışmalarını temin etmek ve küçük ölçekli işyerlerinin gelişmesini sağlamak amacıyla bir de Küçük Sanayi Sitesi mevcuttur. Gelibolu Küçük Sanayi Sitesi 1991 yılında faaliyete geçmiştir. Toplam sanayi alanı 113.000 m² 'dir. İşyeri sayısı 120 'dir ve 223 kişi çalışmaktadır. Burada otomotiv sektörüne yönelik tamirat hizmeti veren işletmelerin yanı sıra küçük çapta imalat yapan atölyeler de bulunmaktadır.

Sanayi dalları değişik çeşitlerde kendine her zaman en uygun yerleri seçer. Balık Konserveciliği'nin Gelibolu'da yoğunlaşmış olması da bu sebeptendir.

Sardalye balığının tuzlu, yağlı-tuzlu ve buharda pişirilerek konservelenmesi üzerine çalışan 5 adet konserve fabrikası faal olup Çanakkale Boğazı'nda avlanan

balıklar Gelibolu’da konserve haline getirerek ülkemizin çeşitli yerlerine pazarlanmaktadır.

Gelibolu’daki başlıca tarımsal sanayi kuruluşlarının adları, işletme konuları, kapasiteleri ve bulunduğu yerler aşağıya çıkarılmıştır.

Tablo 7: Gelibolu’da Başlıca Tarımsal Sanayi Kuruluşları

İŞLETME ADI	İŞLETME KONUSU	BULUNDUĞU YER	KAPASİTE	2004 YILI DURUMU
Asya Gıda Paz.İth.İhr.Tic.San.	Ayçiçek-Kanola Yağı	Merkez / GELİBOLU	27.000 Ton	Faal
Yavuz Mildon Den.Ür.San.Tic.	Kabuklu-Taze Balık	Merkez / GELİBOLU	350 Ton	Faal
Saroz Un Sanayi	Un	Kavak / GELİBOLU	11.500 Ton	Faal
Üstün Peysüt	Süt Ürünleri	Koruköy /GELİBOLU	100 Ton	Faal
Yakşı Konserve	Konserve	Merkez / GELİBOLU	380 Ton	Faal
Erden Konserve	Konserve	Merkez / GELİBOLU	85 Ton	Faal
Engin Kolektif Tic.San.	Süt Ürünleri	Merkez / GELİBOLU	82 Ton	Faal
Zafer Çiftlik Süt Ürünleri	Süt Ürünleri	Merkez / GELİBOLU	96 Ton	Faal

Kaynak: Gelibolu Tarım İlçe Müdürlüğü, 2004

Tarıma dayalı sanayi alanında bir un fabrikası bir de yağ fabrikası bulunmaktadır.

Kuruluşun Adı	Üretim Dalları	Üretim Kapasitesi ve Mevcut	İstihdam
Saroz Un Fabrikası	Un	15 ton/gün %10 kapasite ile çalışıyor	6
Asya Ayçiçek Yağı Fab.	Yağ ve Ambalaj	%50 Kapasite ile çalışıyor	50

Bölgede iki tane 5 ton ile 10 ton arası üretim yapan süt fabrikası bulunmaktadır.

Ayrıca 7 tane de su ürünleri üreticisi vardır. Bunlar kapasite açısından birbirine yakın kuruluşlardır.

Kuruluşun Adı	Üretim Dalları	Üretim Kapasitesi ve Mevcut	İstihdam
Zaferler Süt Ürünleri	Süt ürünleri	8 ton/gün %25 kapasite ile çalışıyor	9
Engin Tuzlu Balık	Tuzlu balık	%25 Kapasite ile çalışıyor	2
Aleaddin Konservecilik	Balık konserve	10.000 kutu %40 kapasite ile çalışıyor	12
Yakşı Konserve	Balık konserve ve hazır yemek	%98 Kapasite ile çalışıyor	19

Gelibolu’da 20’ye yakın ahşap doğramacı ve mobilyacı, 7-8 mermer atölyesi vardır. İşletmelerin üretim kapasiteleri ve istihdam düzeyleri birbirlerine yakındır.

Kuruluşun Adı	Üretim Dalları	Üretim Kapasitesi ve Mevcut	İstihdam
Barış Mobilya	Ahşap işi,mobilyalar	10 mutfak takım / ay	6
Kiraz Mermer	Mermer işleme	%25 kapasite ile çalışıyor	2
Taşdelen Mobilya	Mobilya üretim satış	%30 kapasite ile çalışıyor	4-7
Süngü Orman Ürün.	Kereste doğrama	4 m ³ /gün	3
Elmas Ltd.Şti.	Kum, çakıl, mıcır	100 m ³ /gün	7-10
Deniz Kuşu Ltd.Şti.	Kereste	30 m ³ /ay %50 kapasite ile çalışıyor	5
Yapıcı Tic.	Çini, parke, tretuar	50 m ² /gün	3-5

Yukarıdaki gruplardan farklı olarak Gelibolu’da bir tersane; birkaç tane alüminyum, demir ve PVC doğrama atölyesi, iki tane tekstil fabrikası ve bir tane de tekstil atölyesi bulunmaktadır.

Kuruluşun Adı	Üretim Dalları	Üretim Kapasitesi ve Mevcut	İstihdam
Gelibolu Tersanesi	Gemi İnşaatı	%100 3 Gemi Kızaklı	60-250
Balkan Kuyumculuk ve Doğrama Atölyesi	Alüminyum,PVC,metal döküm,makine aksam	%15 Kapasite ile çalışıyor	8
Çer Demir Ticaret	Demir işleme ve satış	%15 Kapasite ile çalışıyor	2
Kardeşler Doğrama	Alüminyum,PVC,Cam	%90 Kapasite ile çalışıyor	11
Gelibolu Konfeksiyon	Hazır Giyim	%100 Kapasite ile çalışıyor 200 adet/gün	128

H. TARIM FONKSİYONU

Kuzeydoğusu’nda Çanakkale Boğazı, diğer yandan kuzey ve güneybatısında nispeten geniş ve verimli bir ovanın kenarında kurulan Gelibolu ve yakın çevresinde tarım, ekonomik faaliyetler arasında yerini almaktadır. İlçe Tarım Müdürlüğünden alınan verilere göre, ilçede toplam 4131 ha sulu ve 35683 ha kuru olmak üzere toplam 39814 ha alanda tarım yapılmaktadır. Bunun % 65,8’inde tahıl (25041 ha), % 34,2’sinde sanayi bitkileri (13000 ha), % 3.32’sinde sebze (1321 ha), % 0.52’sinde

meyve (208 ha), % 0.35'inde bağ (140 ha) ve % 0.31'inde ise zeytin (104 ha) yer almaktadır.

Gelibolu'da tarıma elverişli topraklarda en çok Buğday ve Ayçiçeği yetiştirilmektedir. Buğday ve Ayçiçeğinin dönüşümlü olarak ekilebilmesi, buğday ekim alanlarında genişlemeye sebep olmuştur. Üreticinin iki üründen hangisini tercih edeceğini fiyatlar belirlemektedir. Ayçiçeği Gelibolu'da yetiştirilen en önemli sanayi bitkisidir.

Bunun yanında sebzeçilik – meyvecilik yapılmakta özellikle sebzeçilikte domates yetiştiriciliği ilk sırayı almaktadır. Ekim alanı bakımından buğday, ayçiçeği ve arpa'dan sonra dördüncü sırayı almaktadır. Domates ekimi son yıllarda ön plana çıkmış bir üründür. Nadasa bırakılan topraklarda yetiştirildiği gibi aynı zamanda sulanabilir arazilerde aynı yıl içinde bakla ve buğday gibi hasadı erken yapılan ürünlerin ardından ikincil ürün olarak da yetiştirilebilmektedir. Bu da ekonomik anlamda ciddi bir gelir yaratmaktadır. Bu durum neden son yıllarda ön plana çıkan bir ürün olduğunun da kanıtıdır.

Bunun yanı sıra bağcılık ve zeytincilikte Gelibolu'daki tarımsal faaliyetler arasındadır. Geçmişte çok yaygın olan bağcılık ve zeytincilik son yıllarda tekrar gelişmeye başlamıştır. Yüzyıllardan beri Gelibolu'da bağcılık ve zeytincilikle uğraşan Rumların göç etmesi ve yerlerine gelen Türk göçmenlerin genellikle bu faaliyetlere yabancı oluşu, Gelibolu'da önemli yeri olan bağcılık ve zeytinciliğin duraklamasına yol açmış, bu durum günümüze kadar süregelmiştir.

Diğer şehrsel fonksiyonların gelişmesiyle Gelibolu şehrinin sosyal ve ekonomik hayatındaki önemi azalmasına rağmen tarımsal faaliyetler şehirde bir miktar istihdam alanı oluşturmaktadır. Bugün şehirde özellikle eski yerleşim alanlarında ikamet eden ailelerin bir kısmının yakın çevrede tarım arazileri bulunmaktadır. Belediye mücavir alanında yerleşmenin devamı niteliğinde olan tarım arazilerinde yetiştirilen ürünlerin dağılışına baktığımızda büyük çoğunluğu buğday ve ayçiçeği ekim alanları kaplamaktadır. Diğer tarım ürünleri arasında domates ve zeytin de önem taşımaktadır. Domates başta olmak üzere diğer sebze ve meyveler

genellikle Çanakkale – İstanbul Karayolu kıyıları boyunca üretilmektedir. Şehrin sebze ihtiyacının önemli bir kısmı buralardan sağlanmaktadır. Tarımsal işletmeler genelde küçük işletme niteliğinde olup, bunun yanı sıra kiracılık ve ortakçılık şeklindeki üretimde yaygındır.

Tarım arazisini işleyen bu ailelerin gelecekte, gerek toprakların miras yoluyla parçalanması, gerekse her geçen yıl artan girdi maliyetleri; buna karşılık ürün fiyatlarının düşük kalması, gerekse özellikle genç kuşağın tarım sektörüne çok ilgi göstermemesi bunun yerine sanayi ve hizmetler sektörüne kayması nedeniyle hızla azalacağı kanaatindeyim.

Gelibolu'nun yakın çevresinde tarımdan sonra hayvancılık da ekonomik faaliyet olarak görülmektedir. Büyükbaş hayvancılıktan çok, koyun, keçi gibi küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin yaygın olduğu Gelibolu'da tabii çayır-mera alanları az olduğundan yayla ve mera yetiştiriciliği yapılmamaktadır. Ahırda kapalı hayvan yetiştiriciliği ve besiciliği yapılmakta olup, yurt dışından getirilen kültür ırkı damızlık hayvanlarla yörede kültür hayvancılığı yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır. Hayvancılık, üzerinde önemle durulan bir konu olmasına rağmen yeterli düzeyde gelişme sağlanamamıştır. Şehirde hayvancılık faaliyetleri önemini kaybetmiştir.

Gelibolu'da balıkçılık da önemli bir ekonomik faaliyet koludur ve gelenekseldir. Gelibolu Türkiye'nin önemli balıkçılık sahalarından Çanakkale Boğazı ve Saroz Körfezi'ni içermektedir. Bu durum, balıkçılık olanaklarıyla ve canlı çeşitliliği ile yöreye değer katmaktadır. Yöreye ait balık türleri mevsimine göre hemen hemen her zaman rastlanabilen göçmen ve yerli türlerdir. Bunlar Karagöz, Sarıgöz, İsparoz, Mercan, Mırmır, Sarpa, Çipura, Sinarit, Zargana, Müren, Uskumru, Kolyoz, Palamut, Lüfer, Sardalye, Levrek, İstavrit, İzmarit, Kefal, Kılıç, Kırlangıç, İskorpit, Hamsi, Orfoz, Melanur, Gümüş, Barbunya, Dülger, Kupes, Tekir, Çinakop ve Mezgit'tir. Ayrıca Böcek, İstiridye, Midye, Kalamar, Ahtapot, Karides ve Yengeç gibi kabuklu ve yumuşakça türleri de ekonomik değer taşıyan ürünlerdir.

Yerleşme tarihinde ve şehrin kültüründe de önemli bir yere sahip olan balıkçılık genelde küçük teknelerle ve "gırgır" denilen modern ve büyük teknelerle

yapılmaktadır. Kıyı da ise olta balıkçılığı hemen hemen bütün halk tarafından yapılmaktadır.

Şehirde balıkçılık faaliyetleri Çanakkale Boğazı kıyılarında yapılmaktadır. Çanakkale Boğazı'nda balıklar mevsimsel bir göç yolu izlemektedirler. Bu göç 15 Ağustos'ta Karadeniz'den Akdeniz'e doğru başlar. Balıklar, İstanbul Boğazı, Marmara Denizi ve Çanakkale Boğazı'ndan geçerek Aralık sonunda Akdeniz'de göçü tamamlarlar. Geri dönüş ise ters yönde 15 Şubat'ta başlar. Bu dönem balığın en bol olduğu zamandır.

Tablo 8: Gelibolu'da Balık Üretimi, Cins ve Miktarları

BALIK CİNSİ	ÜRETİM MİKTARI (TON)
Sardalye	250
Hamsi	80
Kolyoz	80
İstavrit	50
Uskumru	50
Çinakop	50
Mezgit	45
Palamut	35
Lüfer	25
Levrek	10
Kefal	5.5
Barbun	3
Mırmır	0.5
Tekir	0.5

Kaynak: GeliboluKaymakamlığı, 2005

Gelibolu denince akla ilk gelen balık sardalye'dir. Yaz mevsiminde bolca avlanan sardalye balığı ekonomik getirisi en çok olan balık çeşididir. Bu bolluk Temmuz ayının son haftasında düzenlenen ve üç gün süren sardalye festivali ile kutlanır. Sardalye Festivali, hem halka bedava balık dağıtımı hem de çeşitli organizasyonlarla bir eğlence olması yanında Gelibolu'nun tanıtımı ve ticari hayatı açısından son derece kayda değer bir faaliyettir.

Sardalye'den başka hamsi, istavrit, levrek, lüfer, çinakop, palamut, mezgıt, uskumru, kolyoz da ekonomik türlerdir. Avlanan balıkların bir kısmı Gelibolu'da tüketilmekte, bir kısmı yurt içindeki büyük şehirlere gitmekte, bir bölümü yurt dışına gönderilmekte, bir kısmı da şehirdeki balık imalathanelerinde işlenerek konserve haline getirilmektedir. Gelibolu'da 6 adet su ürünleri işleyen fabrika bulunmakta olup, konserve, istiridye ve midye yurt dışına ihraç edilmektedir.

Tarım faaliyetleri ve özellikle balıkçılık şehirde önemli bir istihdam olanağı sağlamaktadır. 2000 yılına ait istatistik verilere göre, şehirde 365 kişi ziraat, avcılık, ormancılık ve balıkçılık alanında istihdam edilmektedir. Bu değer çalışan nüfusun % 5'ine karşılık gelmekte ve şehirde toplumsal hizmetler, sanayi ve inşaat sektöründen sonra dördüncü sırayı almaktadır. Ayrıca tarımın, şehirde sanayi, ticaret ve ulaşım başta olmak üzere diğer ekonomik faaliyetlerin gelişmesine ve istihdam alanı oluşturmaya da önemli katkıları olmaktadır. Bu bağlamda şehirde kurulan sanayi tesislerinin genellikle tarımla ilgili olması kayda değerdir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Gelibolu geçirdiği tarihsel süreçte, coğrafi konumu nedeniyle her zaman stratejik bir öneme sahip olmuştur. Asya ile Avrupa'yı birbirine bağlamasıyla stratejik önem arz eden şehir birçok tarihi olaya, göçlere ve savaşlara sahne olmuştur.

Tarih boyunca birçok millete ev sahipliği yapan Gelibolu, buraya gelen her ulusun kendi kültürünü getirmesiyle günümüzde çok zengin kültürel bir mirasa kavuşmuştur.

Bu kadar önemli kültürel bir mirasa sahip olan Gelibolu bu potansiyelini yeterince kullanamamaktadır. Kale ve İç Liman, Namazgâh, Çilehane, Mevlevihane, Bayraklı Baba Türbesi, bunun yanında sayabileceğimiz daha birçok türbe, tarihi ev, çeşme hamam, cami gibi yapılar şehrin tanıtımına katkı sağlayabilecek potansiyel oluşturmaktadır.

Tarihi yapılar nüfus artışının bir sonucu olarak artan çok katlı yapılar yüzünden algılanamamaktadır. Bu yüzden şehrin gelişim süreci yakından izlenmeli, tarihi dokunun bulunduğu alanlarda özellikle çok katlı yapılaşma kontrol altına alınmalıdır. Yüksek yapılaşmada şehrin dışı, yeni yerleşim alanları olarak tercih edilmelidir. Ayrıca tarihi yapılar kendi özgün halleriyle korunmalı, restorasyonları da bu özgünlüğe uygun olarak yapılmalıdır.

Gelibolu toplam beş mahalleden oluşmaktadır. Şehrin büyük bir kısmı liman ve Camiikebir (Büyük Cami) arasında yer almaktadır. Yoğun konut ve ticari dokunun yer aldığı bu alan, şehrin ilk kuruluş yerinin burada olmasından dolayıdır. Şehir merkezindeki yoğun yerleşme dokusuna karşılık kuzey ve batı yönünde yeni konut alanları gelişmektedir.

Gelibolu'nun Tekirdağ, Edirne, İstanbul gibi çevre illerle bağlantısını sağlayan karayolunun, limanın, karşıya geçişte transit nokta olması nedeniyle şehrin içinden geçmesi Gelibolu'nun hem bir yol boyu yerleşimi özelliği taşımasına hem de gelişimine önemli katkı sağladığı görülmektedir.

Gelibolu'nun tarihten gelen stratejik öneminin bugünde geçerli olduğunu 2. Kolordu'nun şehirde konumlanmış olmasından anlayabiliyoruz. Bu askeri varlık şehri sosyo-ekonomik yönden desteklerken diğer yandan arazi kullanımını ve şehrin mekânsal olarak büyümesini sınırlandırmaktadır. Askeri tesislerin daha çok şehrin kıyı alanlarında konumlanmış olması Gelibolu'nun zorunlu olarak geriye kuzey aksında genişlemesine yol açmaktadır.

Gelibolu'nun geleceğinde, liman ve camiikebir arasında yer alan konut ve merkez ticari dokuda önemli değişikliklerin olmayacağını, şehrin ihtiyacı olan nitelikli turistik tesislerin yapılmasıyla kıyıda daha fazla yararlanılacağını ve şehrin kuzey-kuzeydoğu aksına doğru genişleyeceğini öngörmekteyim.

Gelibolu'da şehir nüfusu sürekli bir artış göstermektedir. Bu nüfus artışı kırsal kesimde toprağın miras yoluyla giderek parçalanması ve elde edilen gelirin azalmasına bağlı olarak köyden kente göç olgusu ile, diğer yandan şehre atama yoluyla gelen kamu personeli ve Gelibolu'nun yazlık sayfiye olma özelliğiyle burada yaşamayı tercih etmiş emekli nüfusla açıklanabilir. Bu durum şehirde çekirdek aile oranının da çok yüksek olmasını sağlamıştır.

Gelibolu da ekonomik faaliyetler sırasıyla toplumsal hizmetler, ticaret, sanayi ve diğer faaliyetlerdir. Şehir sahip olduğu genç nüfus kitlesiyle ve konumuyla ekonomik gelişme için önemli potansiyellere sahiptir. Tarıma dayalı ticaretin yeterince gelişmediği Gelibolu'da şehre sebze ve meyve hali kurulabilir ve mevcut dış pazar imkânları araştırılabilir.

Gelibolu ekonomik büyüme ve gelişme potansiyeline sahip bir şehir olmasına karşın sanayi sektörünün yeterince gelişmiş olmaması, bu potansiyelin gereğince değerlendirilemediği anlamına gelmektedir. Onun için şehirde sanayi yatırımlarının artırılması ve teşviklerle desteklenmesi ya da turizm'e daha fazla yatırım ve tanıtım yapılarak şehrin ekonomik büyümesine yönelik olarak nüfusun hizmetler sektörüne yönlendirilmesi önerilebilir. Kanımca turizm, gelecekte şehrin gelişimini sağlayacak en önemli unsur olacaktır.

Gelibolu'daki eğitim kurumları içinde mesleki ve teknik okulların fazla olması, bu okullardan mezun olanların kısa yoldan biran önce çalışma hayatına katılma eğilimlerinin olduğunun göstergesi olarak yorumlanabilir. Bu yöntem daha çok kırsal kesimdeki nüfusun, ekonomik yetersizlikler nedeniyle olan tercihidir.

Gelibolu'da kamu yatırımları olarak kısa vadede ilköğretim okulu, ek bina ve derslik sayılarının arttırılması, Halk Eğitim Merkezi binası, 50 yataklı yeni Devlet Hastanesi binası, Emniyet Müdürlüğü için yeni bir hizmet binası, Gençlik Kampı hizmet kampüsü, Sağlık Meslek Lisesi yapımı, Çanakkale Boğazı kıyısında bir adet balıkçı barınağının yapılması, Gelibolu Limanı'nın tamamlanması başlıca çözüm bekleyen ve programa alınması gereken yatırımlar olarak görülmüştür.

Mevcut limanın küçük ve yetersiz olması, büyük gemilerin yanaşamaması, özellikle ayçiçeği ve tahıl ithalat-ihracatının limanın yetersizliğinden dolayı yapılamaması Gelibolu'nun gelişmesini engellemektedir. Bir an önce Gelibolu için hayati önem taşıyan liman inşaatının başlaması ve şehre kazandırılmasına acil ihtiyaç vardır.

Yeni yapılan Hükümet Konağı ayrı olan kamu binalarının bir araya gelmesini sağlamıştır.

Günümüzde turizm özellikle Gelibolu gibi gelişmekte olan şehirler için önemli bir ekonomik güç potansiyeli oluşturmaktadır. Bu yüzden şehrin turizm açısından önemi unutulmamalıdır. Şehirde turizmi yazlık konut sahipleri ve gezmeye gelen yerli ve yabancı turistler oluşturmaktadır. Ancak yeterli turizm tanıtımının olmaması, olsa bile talebi karşılayacak nitelikli tesis sayısının yetersizliği söz konusudur. Ayrıca bu tesislerin büyük tur operatörleri ile bağlantısının olmaması, gelen turistlerin konaklamadan yöreden ayrılmasına neden olmaktadır.

Gelibolu da çok sayıda tarihi değer ve doğal güzellikler mevcuttur. Dünyanın en büyük Mevlevihane'si buradadır. Bunun yanında Gelibolu yarımadası yılın oniki ayı boyunca özellikle Çanakkale Savaşları'nın yapıldığı alanları ziyarete gelen yoğun bir ziyaretçi trafiğine sahne olmaktadır.

İnanç turizmi adını verdiğimiz bu ekonomik potansiyel doğru bir şekilde Gelibolu'yu da tam olarak içine alacak şekilde organize edilebilirse şehirde hizmetler sektöründe adeta bir sıçrama oluşturabilir.

Şehrin sahip olduğu bütün bu potansiyellerin farkına varılmalı ve alınan kararlar turizmi geliştirmek yönünde olmalıdır.

Gelibolu da şehrin kanalizasyonu Çanakkale Boğazına derin deniz deşarjı ile yapılmaktadır. Kanalizasyonun çevre ve balık popülasyonu açısından denize dökülmesi yerine birkaç yerleşim yerinin ortak bir arıtma tesisi kurması düşünülebilir. Denize dökülecek ise de daha sağlıklı bir arıtma sistemi kullanılabilir.

Şehrin katı atıkları da önemli bir sorun teşkil etmektedir. Çöpler herhangi bir işleme tabi tutulmadan çöp depolama alanına yığılmaktadır. Şehir günlük 40 ton katı atık miktarı ile Çanakkale ilinin katı atık miktarının yarısı kadar katı atık üretmektedir. Buna rağmen bir katı atık geri dönüşüm merkezine sahip değildir. Sadece tıbbi atıklar ayrı olarak toplanmakta ve yakılarak yok edilmektedir.

Gelibolu genel olarak baktığımızda gelişmekte olan bir şehir görüntüsü vermektedir. Tabii ki bu gelişim beraberinde bazı dezavantajlarda oluşturmaktadır. Şehirde bugün dikkat çeken en önemli sorun nüfus ve araç artışına bağlı olarak yaşanan trafik problemidir. Özellikle liman çevresi ve çarşıda hissedilen bu yoğunluk, pazarların kurulduğu günlerde daha da çok hissedilmektedir. Kısa vadede araç girişlerinin yasaklanması ve yeni otopark alanlarının yapılarak, araçların buralara yönlendirilmesi düşünülebilir.

Gelibolu'nun önümüzdeki yıllarda şehirleşme olgusuna bağlı olarak gelişimini sürdüreceği, ancak bu gelişimin sürdürülebilir kalkınma projeleriyle desteklendiği takdirde çok daha kısa sürede hak ettiği noktaya ulaşabileceği öngörülmektedir.

Gelibolu bu gelişim süreci içerisinde her zaman şehirleşme ve çevre ile ilgili oluşabilecek risklere karşı dikkat etmeli, artan nüfusun şehrin gelişimini olumsuz etkilemesine izin verilmemelidir.

KAYNAKÇA

DÖNMEZ, Yusuf: **Trakya'nın Bitki Coğrafyası**, Genişletilmiş ikinci baskı, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1990

EMECEN, Feridun : **"Gelibolu"** maddesi, T.D.V. İslam Ans. , 14.Cilt, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul, 1988, s: 1-6

ERCAN, Müge Aktan : **"Gelibolu Yarımadası'nın Geçiş Dönemi Adetleri Üzerine Bir İnceleme"** , Doktora Tezi, Çanakkale, 2002

GÜNGÖRDÜ, Mutlu: **Marmara Bölgesinin Bitki Coğrafyası**, İstanbul Üniversitesi Basımevi ve Film Merkezi, İstanbul, 1999

GÖNEY, Süha: **Şehir Coğrafyası I** , 3. Baskı, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1995

İRDESEL, Mehmet: **Gelibolu ve Yöresi Tarihi** , 3. Baskı, Geltur Ajans, Gelibolu, 2003

KOÇMAN, Asaf : **"Türkiye'de Yerleşim, Nüfus ve Doğal Kaynaklar"**, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı 32. , İstanbul, 1997, s:1-10

ÖZGÜÇ, Nazmiye: **Turizm Coğrafyası**, Çantay Kitapevi, 1998

SEZGİN, İbrahim : **"1475 – 1530 Yıllarında Gelibolu Kazası"**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1991

SEZGİN, İbrahim : **"XV. ve XVI. Asırlarda Gelibolu Kazasının Sosyal ve Ekonomik Tarihi"**, Doktora Tezi, İstanbul, 1998

TÜMERTEKİN, Erol: **İstanbul Üniv. Coğrafya Enst. Dergisi**, Cilt:10, Sayı:18-19, Ayrı basım, İstanbul, 1973

TÜMERTEKİN Erol, ÖZGÜÇ Nazmiye: **Ekonomik Coğrafya, Küreselleşme ve Kalkınma**, Çantay Kitapevi, İstanbul, 1997

TÜMERTEKİN Erol, ÖZGÜÇ Nazmiye: **Beşeri Coğrafya, İnsan, Kültür, Mekân**, Çantay Kitapevi, İstanbul, 1998

Çevre ve Orman Bakanlığı: **Çanakkale 2004 Yılı, İl Çevre Durum Raporu**

D.İ.E. : **1935, 1940, 1945, 1950, 1955, 1960, 1965, 1970, 1975, 1980, 1985, 1990, 2000, "Genel Nüfus Sayımı"**

Gelibolu Belediyesi: **Gelibolu Belediyesi Verileri**

Gelibolu Kaymakamlığı: **2005 Yılı Brifing Dosyası**

Gelibolu Tarım İlçe Müdürlüğü: **2004 Yılı Brifing Dosyası**

Gelibolu Ticaret ve Sanayi Odası: **Y422A- Sanayi ve Ticaret Odasına Kayıtlı Firmalar**, 2004

Kenthaber Kültür Kurulu : **"Gelibolu Kalesi"**, Yayın Tarihi 4 Aralık 2004
Cumartesi, Güncelleme 3 Ekim 2005 Pazartesi,

(Çevrimiçi) <http://www.kenthaber.com/I1/Detay.aspx?ID=564> 23 Ocak 2006

O.D.T.Ü. , Şehir ve Bölge Planlama Bölümü : **"Gelibolu ve Çevresi Planlama ve Tasarım Çalışmaları"**, Araştırma ve Değerlendirme Raporları, 2003

Osmanlı Şehirleri : **"Gelibolu"** maddesi, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1985, s:133-135

Yurt Ansiklopedisi : **"Gelibolu"** maddesi, 3. Cilt, Anadolu Yayıncılık, İstanbul, 1981, s: 1851–1887